Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 25 (9400) | Среда, январь 30, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ САМОЛЁТТАН ТЕЛЕГРАММАЛАРЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары **Л. И.** Брежнев самолеттан Данияның Премьер-Министри Поуль Хартлингке дараазында телеграмманы чоруткан: Данияның девискээриниң кыры-биле ужудуп эртип чораш, дээрги Премьер-Министр, Силерге, байырлыг болгаш эң дээре чүүлдерни күзээнимни дамчыттым.

Л. И. Брежнев Швецияның Премьер-Министри Улоф Пальмеге база телеграмма чоруткан.

Швецияның девискээриниң кыры-биле ужудуп эртип чораш, дээрги Премьер-Министр, Силерге, бистиң кожавыс Швецияның чазаанга болгаш улузунга чаагай чорукту, моон-даа соңгаар чечектелиишкинни чалбыыштыы-биле күзээнимни дамчыттым.

Л. И. Брежнев Великобританияның Премьер-Министринге база телеграмма чоруткан.

Великобританияның кыры-биле ужудуп эртип чораш, дээрги Премьер-Министр, Силерге, а ол ышкаш англи чазакка, англи улуска бодумнуң эң эки чүүлдерни күзээнимни дамчыттым деп, телеграммада чугаалап турар.

Совет Эвилели-биле Великобританияның аразында харылзаалар ийи чурттуң улустарының, бүгү-ниитиниң тайбыңның болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарының эрге-ажыктарын ёзугаар хөгжүүрүнге идегелимни илереттим.

* * *

ГАНДЕР (Ньюфаундленд ортулук), (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Куба Республиканче бар чораш орук ара, Гандер аэропортка бичии када доктааган. Ону Канаданың экономика министри Д. Джеймисон, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Канадада элчини А. Н. Яковлев болгаш Куба Республиканың Канадада элчини Хосе Фернандес де Коссио олар уткааннар.

Л. И. Брежнев биле министр Д. Джеймисонну аразынга совет-канада харылзааларның чамдык айтырыгларынга хамаарышкан найыралдыг беседа болган.

Л. И. Брежнев Гандерден Канаданың Премьер-Министри П. Э. Трюдога дараазында телеграмманы чоруткан:

Канаданың девискээринге бичии када доктааганымның үезинде дээрги Премьер-Министр Силерге болгаш канада чазакка эң эки чүүлдерни күзээнимни дамчыдып тур мен. Ол ышкаш найыралчы канада улуска чаагай чорукту болгаш чечектелиишкинни күзээнимни хүлээп ап көрүңер.

Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президентизи Ричард М. Никсонга телеграммазында чугаалап турары болза:

Американың Каттышкан Штаттарының эриктериниң чоогу-биле ужудуп эртип чораш, дээрги Президент, Силерге, АКШ-тың чазаанга, улузунга эң эки күзелди дамчыттым.

ГАВАНАГА ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН УТКУУШКУН

Эш Л. И. Брежневтиң Куба Республикада чеде бергени

ГАВАНА. (СЭТА-ның тускай корр). Революстуг Кубаның найысылалы — өөрүшкүлүг, байырлал шинчи киир шиметтинген. Чер болганда — ССРЭ-ниң болгаш Куба Республиканың күрүне туктары. Эш Л. И. Брежневтиң портреттери, СЭКП-те, Кубаның Коммунистиг партиязынга байыр чедирип, акы-дуңма куба-совет найыралды йөрээген сөстерлиг кызыл пөстерни аскылаан. Кубаның Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары, Революстут чазактың Премьер-министри эш Фидель Кастро Рустуң чалаапы-биле январь 28-те Куба Республикада найыралдың аян-чоруун кылып чедип келген СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти Кубаның найысылалы уткуп-хүлээп ап турары ол-дур. Гаваланың бир миллион ажыг чурттакчылары, партия организацияларының болгаш чурттуң бүгү мөжуларының ажылчы чоннар организацияларының төлээлекчилери эш Л. И. Брежневке байыр чедирер, совет улуска, Совет Эвилелинге боттарының акы-дуңма ёзузунуң хүндүткелин илередир дээш хоорайның кудумчуларынга, шөлдеринге үнүп келгеннер.

Гавананы-биле 15 шак 15 минута турда, ССРЭ-ниң болгаш Куба Республиканың күрүне туктарын, байыр чедирген сөстерлиг транспарантыларны аскан «Хосе Марти» аэропортка тускай совет самолёт кээп хонупкан. Эштер Фидель Кастро Рус, Куба Республиканың Президентизи Освальдо Дортикос Торрадо, Кубаның Компартиязының ТК-ның ийиги секретары, Революстут чазактың Премьер-министриниң бирги оралакчызы болгаш Революстуг чепсектиг күштер министри Рауль Кастро Рус олар самолёттуң эжиинге баргаш, Леонид Ильич Брежневти акы-дуңма ёзу-биле, чылыг болгаш чүректиң ханызындан уткуп алганнар.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады келгеннер: СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның кежигүнү, Украинаның КП ТК-ның бирги секретары В. В. Щербицкий, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, хамааты ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазының бирги оралакчызы И. В. Архипов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин.

Кубаның КП ТК-ның Политбюрозунуң болгаш Секретариадының кежигүнү, даштыкы херектер министри Рауль Роа Гарсиа, Кубаның Компартиязының ТК-ның кежигүннери, министрлер, күрүне болгаш хөй-нийти организацияларының удуртукчулары эш Л. И. Брежневти аэропорттан барып уткааннар.

СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Куба Республикада элчини Н. П. Толубеев, совет элчин чериниң болгаш садыг төлээзиниң Кубада өске-даа совет албан черлериниң ажылдакчылары уткааннарның аразынга база турганнар.

Куба Республикада дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары алаа база турганнар.

Үгер-боонуң 21 удаа даштаашкыны диңмиттелген. ССРЭ-ниң болгаш Куба Республиканың күрүне гимннерин күүсеткен.

Эштер Л. И. Брежнев биле Фидель Кастро Рус Кубаның Революстуг чепсектиг күштериниң чадаг шериглерден, ужудукчулардан, далайжылардан тургустунган хүндүлүг таңныылының одуругларын эргип көргеш, уткааннарже чорупканнар.

Гаваның ажылчы чоннарының аэродромга чыылган төлээлекчилери эш Л. И. Брежневке байыр чедирген, йөрээл салган найыралдыг сөстери-биле, чаңчыл болган «Кирип моорлаңар!»—дээп үннер-биле ниит байыр чедирип, уткуп турганнар. Леонид Ильич уткааннар-биле амыр-менди солужуп турган.

Куба болгаш совет пионерлер Леонид Ильичиге чечектерни тудусканнар.

Оон соонда эштер Л. И. Брежнев биле Фидель Кастро Рус олар машинага олурупкан. Бөлүк машиналар хоорайже чорупкан. Аэропорттан турар черинге чедир — барык бүгү 30 километр орукту дургаар — Гаваның ажылчы чоннары эш Л. И. Брежневке чүректиң ханызындан байыр чедирип турган. Куба найысылалдың ажылчы чоннары бузулбас куба-совет найыралдың алдары дээш, СЭКП-ниң болгаш Кубаның Коммунистиг партиязының алдары дээш, акы-дуңма совет улустуң алдары дээш йөрээл салып, байыр чедиргени-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, Кубаның шынчы, шылгаттынган өңнүү—Совет Эвилелинге ынакшылдың болгаш хүндүткелдиң чоруун илереткеннер.

Эш Л. И. Брежневти аэропортка болгаш Гаваның кудумчуларынга-даа чүректиң ханызындан, чылыы-биле уткааны Совет Эвилелиниң улустары-биле Кубаның улузунуң бузулбас найыралының болгаш акы-дуңма ёзузунуң революстуг эп-сеткил каттыштырылгазының чайынналчак көргүзүү болган.

* * *

Январь 28-те Гаваңага СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Кубаның Компартиязының удуртукчулары-биле найыралдыг, чүректиң ханызындан ужуражылгазы болган.

Эштер Фидель Кастро, Рауль Кастро, Освальдо Дортикос болгаш Кубаның Компартиязының ТК-ның Политбюрозунуң болгаш Секретариадының өске-даа кежигүннери беседага киришкен.

Совет таладан — эштер А. А. Громыко, В. В. Щербицкий, Г. В. Романов, К. Ф. Катушев, Б. П. Бугаев, И. В. Архипов, ССРЭ-ниң Куба Республикада элчини Н. П. Толубеев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары К. В. Русаков, А. М. Александров, А. И. Блатов олар киришкен.

(СЭТА).

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XV область конференциязы

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Дүүн Кызылда Политиктиг чырдыышкын бажыңынга партияның XV область конференциязы болуп эрткен.

Конференцияны СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** ажыткан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын делегаттар конференцияның хүндүлүг президиумунга аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

Конференция дараазында айтырыгларны чугаалашкан:

1. СЭКП Тыва область комитединиң ажылының дугайында отчёт.
2. Партияның область организациязының ревизия комиссиязының ажылының дугайында отчёт.
3. СЭКП-ниң область комитедин соңгууру.
4. Партияның область организациязының ревизия комиссиязын соңгууру.

СЭКП обкомунуң ажылының дугайында отчёт илеткелди партия Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** кылган.

Партияның область организациязының ревизия комиссиязының ажылының дугайында отчёт илеткелди ооң даргазы **Б. К. Будегечиев** кылган.

Илеткел талазы-биле СЭКП Кызыл хоорkомунуң бирги секретары **В. Б. Добромыслов**, СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары **Ш. Д. Куулар**, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң штукатур-маляры **З. С. Салчак**, Өвүрде «Кызыл тук» колхозтуң даргазы **С. Д. Ооржак**, Эрзинде «Чаа орук» колхозта хойжу бригаданың бригадири **А. С. Соян**, СЭКП Тес-Хем райкомунуң бирги секретары **Н. С. Бойду**, Бии-Хемде «Кызыл тараачын» совхозтуң директору **С. А. Докучиц**, СЭКП Каа-Хем райкомунуң бирги секретары **Н. П. Федоров**, «Тыва тудуг» трестиң эргелекчизи **Ч-Д. Б. Ондар**, Таңдыда «Тиилелге» совхозта хову-трактор бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **В. О. Янчат**, Тыва АССР-ниң кедээ ажыл-агый министри **Т. Т. Лаасол**, «ҮТКА 25 чылы» совхозта партком секретары **Н. Л. Кылын-оол**, № 3 АТБ-ниң чолаачызы **В. А. Жбанов**, ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары **А. А. Ромашов**, Бай-Тайгада «Бай-Тал» совхозтуң хойжузу **С. Х. Зреге**, «Тыва кобальт» комбинатта партком секретары **Н. Е. Конохов**, Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министри **Д. Б. Ондар** олар санал бергеннер.

Конференцияга мандат комиссиязының илеткелин база дыңнаан.

СЭКП Тыва обкомунуң чаа составын болгаш партияның область организациязының ревизия комиссиязының чаа составын конференцияга соңгаан.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин, беш чылдың, ылангыя ооң тодарадыкчы дөртку чылының онаалдаларын чедиишкинниг боттандырарынче Тываның ажылчы чоннарының күжүн мобилизастаар талазы-биле республиканың партия организациязының сорулгаларын тодараткан делгеренгей доктаалды конференция хүлээп алган.

Конференцияның ажылынга СЭКП ТК-ның инструктору **Н. Ф. Симанкин** киришкен.

Партияның область конференциязы бодунуң ажылын дооскан.

Партийжи гимн «Интернационалды» конференцияның киржикчилери аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле ырлап күүсеткен.

АЙ ПЛАНЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң даг участогунуң коллективи төскү беш чылдың дөртку тодарадыкчы чылының баштайгы айы — январьның хөмүр-даш казар талазы-биле планын хуусаазындан эрте — 29-та күүседипкен. План ёзугаар 48 муң тонна хөмүр-дашты казар тургаш, дүүн хүнүнүң бирги чартыында ол коллектив даалганы күүсеткен. Ай төнчүзүнге чедир планга немештир ам-даа 5 муң тонна ажыг өттулар чүүлдү олар тывар.

Ынча коммунист Н. М. Древянниковка баштаткан экскаваторнуң экипажы тергиин эки ажылдаан. Ол ышкаш Н. Д. Андияновтуң удурткан экипажы база мурнакчыларның одуруунда кирген. Ол коллектив январь 29-та ай планын 135 хуу күүсеткен.

Ол ышкаш чер үттээр станоктуң башкарыкчызы К. Д. Куулар база-ла эки көргүзүглүг боop турар.

В. ЕРЕМЕНКО,
разрезте даг участогунуң начальниги.

СЭКП-НИҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ КОМИТЕДИНИҢ АЖЫЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ОТЧЁТ

СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. ШИРШИННИҢ илеткелиниң допчулалы

Партияның XIV область конференциязының соонда барык үш чыл эрткен. Ол үе бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг улуг болуушкуннарлыг болган. Оларның эң колу — СЭКП-ниң XXIV съездизи болган. Ленинчи партияның ёзулуг революсчу шынарлары — оон хандыр көөр чоруу, коммунизм дээш демиселде кол чүүлдү ооң көрүп, амгы үениң байдалын боттуг ёзу-биле үнелеп, айыттынган планнарны быжыг болгаш шиитпирлиг боттандырып билир чоруу ол съездиниң документилеринде сиңниккен. Чурттуң хөгжүлдезиниң чаа үе-чадазынга таарыштыр съездиниң ажылдап кылган ленинчи политиктиг угланыышкыны коммунистиг тургузуушкунунуң теориязының болгаш практиказының алызындан тудуп чоруунга, массаларның революсчу чогаадылгазының дуржулгазын партияның үргүлчү түңнеп турар чоруунга, агар болгаш перспективтиг сорулгаларны теория талазы-биле үндезилээр чоруунга бараалгаттынып турар.

Сөөлгү чылдарда бистиң партиявыстың бүгү ажыл-чорудулгазы, совет улустуң күжениишкиннери СЭКП-ниң XXIV съездизиниң салган сорулгаларын чедиишкинниг боттандырарынче угланып келген. Съездиниң төөгүлүг шиитпирлери чедиишкинниг боттанып турарын совет улус чаагай сеткил ханыышкын-биле демдеглеп турар. СЭКП-ниң мерген угааныг удуртулгазы-биле бистиң чуртувус социал-экономиктиг хөгжүлдезинге, бодунуң экономиктиг болгаш камгалал күчү-күжүн быжыглаарынга, делегейге ат-алдарын кажангызында-даа артык өстүреринге, совет кижилерниң материалдыг болгаш культура деңнелин бедидеринге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алган.

Чүгле 1973 чылда безин үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери планда көрдүнген 5,8 хуузунуң орнунга 7,4 хуу көвүдээн, а беш чылдың үш чылының дургузунда ону бүдүрериниң хемчээли 23,1 хуу өскен. Ол үе дургузунда национал орулганың немей өзүлдези 44 млрд. рубль чедип, дайын мурнундагы 1940 чылда бүгү национал орулгадан ашкан. Кедээ ажыл-агый ажыл-ишчилериниң тиилелгези база бисти өөртүп турар. Ада-чурттуң чер ажылының бүгү төөгүзүнүң дургузунда бир-ле дугаарында тарааның эң тергиин дүжүдүн — 222,5 млн. тонна тарааны ажаап алган. Колхозтар болгаш совхозтар малдың база куштуң баш санын көвүдеткен, оларның продуктулуун бедиткен, мал ажылының продуктуларын садып алырының планын чедиишкинниг боттандырган.

Совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культура деңнелин бедидер талазы-биле партияның программазын амыдыралда чайгылыш чок боттандырып турар.

Коммунистиг тургузуушкунунуң программазын, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш демиселге совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эви улам быжыккан. Ол чорук ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чылын байырлап турарының хүннеринде онза тода көзүлген, ол байырлал марксизм-ленинизмниң, пролетарлыг интернационализмниң, бистиң чуртувустуң улустарының акы-дуңма найыралының идеяларының тиилелгезиниң көргүзүү болган. Хөй национал совет улустуң эрткен алдарлыг оруу Улустарның найыралы орденин тургусканы-биле демдеглеттинген. Ол шанналды хөй националдыг акы-дуңма совет өг-бүледе деп эргелиг республика — Тыва АССР-ге база тывыскан. Ол хавыяаны чоокта чаа бистиң республикага тывысканы Совет Тываның ажылчы чоннарының СЭКП ТК-ны болгаш Совет чазакты долгандыр сырый каттышканының чырыткыланчак көргүзүү болган.

Сөөлгү чылдар янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ дотуннаашкынының принциптерин бадыткап боттандырарынга ажыктыг кылдыр делегей ареназынга улуг өскерлиишкиннер-биле демдеглеттинген. Эрткен чылын маадырлыг вьетнам улус Совет Эвилелиниң социалистиг өске-даа чурттарның дузаламчызынга болгаш деткимчезинге, делегейниң демократтыг күштериниң эп-сеткил каттыштырылгазынга даянып алгаш, империалистиг агрессияга удур улуг тиилелгени чедип алган. СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың даштыкы политиктиг идепкейлиг ажыл-чорудулгазының ачызында Европада политиктиг байдал база экижип кел чыдар. Европа диптиң улустарының амыдыралынга эң улуг болуушкуннарның бирээзи — Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралды чыылдырганы болур, оон ажылының ийиги үе-чадазы ам Женевада эртип турар. Чоокку Чөөн чүкке быжыг болгаш чөптүг тайбынны тургузарының херээнге бистиң чуртувус идепкейлиг салыышкынны киирип турар. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка, Индияга болгаш өске-даа чурттарга аян-чоруктары делегей амыдыралының эң чугула болуушкуннары болган.

Бүгү-ниити тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарынга, делегей байдалын экижидеринге ол бүгү чедиишкиннер хамыктың мурнунда бистиң партиявыстың болгаш Совет күрүнениң ленинчи даштыкы политиказын, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, Тайбыңның адаа хүлээп алдынган программазын боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның, Совет чазактың, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң болгаш эш Л. И. Брежневтиң шуут бодунуң чайгылыш чок болгаш үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазының түңнелинде болдунар аргалыг болган. Коммунистер, бүгү совет улус, оларның аразында Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары бистиң партиявыстың, ооң ленинчи Төп Комитединиң даштыкы болгаш иштики политиказын, хөй талалыг практиктиг ажыл-чорудулгазын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгзүнүп турар. СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың үргүлчү кичээнгей салып турарының ачызында партияның XXIV съездизиниң соонда Тыва бурунгаар дыка улуг базымны кылган деп, Г. Ч. Ширшин чугаалаан. Бистиң республикавыстың экономиказын болгаш культуразын хөгжүдер талазы-биле СЭКП ТК биле Совет чазак сөөлгү чылдарда каш-даа чугула шиитпирлерни хүлээп алган болгаш оларны чедиишкинниг боттандырып турар. Беш чылдың эрткен үш чылының түңнелдери кол көргүзүглер талазы-биле ооң планнары күүсеттинип турарын бадыткап турар. Үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң хемчээли 35,7 хуу улгаткан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 24,3 хуу өскен. Беш чылдың үшкү чылында үлетпүр продукциязын сайгарарының планы 104,2 хуу күүсеттинген болгаш ооң бүгү немей өзүлдезин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң күзели-биле чедип алган. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, Кызылдың эът комбинадының, Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агый чериниң, Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң, Кызылдың тууйбу заводунуң коллективтери болгаш оон-даа өскелер планнарын база социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседиткен.

СЭКП обкому, партияның хоорkому, райкомнары, партия эге организацияларының хөй нуруузу экономиканы удуртурунуң деңнелин бедиткен, беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринче ажылчы чоннарны мобилизастаар талазы-биле организакчы болгаш политмассалыг ажылын экижиткен, социалистиг чарышты организастаарын мурнундаазындан дээре чорудуп турар апарган. Партия ажылынга кол кичээнгейни эртем-техниктиг депшилгени дүргедедиринче, эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы бүдүрүлгеге нептередиринче, технологтуг чорудулгаларны сайзыраңгайжыдарынче, ажылдап турар бүдүрүлгелерни болгаш цехтерни чаартып дериринче салып келген.

1971—73 чылдарда үлетпүрге 17 цехти болгаш технологтуг 20 шугумну чаарткан, чаа техниканы нептередир талазы-биле 600 чыгам, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаар талазы-биле 460 хемчегни, чаартыкчы 1255 саналды боттандырган, ол-ла бүгүнүң түңнелинде 6,6 млн. рубль түңнүг экономиктиг ажыкты алган, 519 ажылдакчыны өске ажылдарга ажыглаар кылдыр хостаан, чаа продукцияның 210 хевирин шиңгээдип алган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү дыка бедээн.

Продукцияны бүдүрүп үндүрерин көвүдедиринче болгаш ооң шынарын экижидеринче, күш-ажылдың бүдүрүк-

(Уланчызы 2-ги арында).

ПАРТИЯНЫҢ XV ОБЛАСТЬ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНДАН СОҢГУТТУРГАН СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ СОСТАВЫ

СЭКП-НИҢ ОБЛАСТЬ КОМИТЕДИНИҢ КЕЖИГҮННЕРИ

Абрамов М. Е.
Алдын-оол Х. С.
Аранчын Ю. Л.
Бакулин В. А.
Биче О. Б.
Бойду Н. С.
Борарган К. С.
Боралдай-оол Д. Б.
Буянды С. К.
Галактионов В. И.
Даваа Д. Д.
Данзын-оол Д. С.
Данзырын И. В.
Добромыслов В. Б.
Долгополов Г. Н.
Долчанмаа Б. Ш.
Донгак А. Б.
Дорун-оол В. Д. 20к
Дугер М. К.
Евтешин В. М.
Ельцова А. И.
Ёнзак Н. А.
Заркевич Г. А.
Зверева Ф. М.
Зюзин Ю. Н.
Иванов Г. В. 20к
Иргит Н. С.
Катков Ю. С.
Кара-Сал В. Б.
Киселев П. Т. 20к
Кол Б. Д-С.
Коваленко Г. В.
Котелевский М. В.
Конохов Н. Е.
Красный С. Х.
Куулар Ш. П.
Куулар Ш. Д.
Лаасол Т. Т. 20к
Ломаев А. И.
Маслов В. Л.
Мендуме М. К.
Маспык-оол К. А.
Монгуш А. Ч.
Монгуш А-К. С. Б.
Монгуш У. Т.
Норбу Т. Ч.
Ондар Ч-Д. Б.
Ондар Д. Б.
Ооржак Д. К.
Ооржак Д-Н. Ч.
Орус-оол С. К.
Пожидаев А. И. 20к
Попов В. И.
Попова В. И.
Ромашов А. А. 20к
Салчак М. С.
Седен М. Ч.
Серяков В. Е.
Соян А. С.
Ситяев И. А.
Суров В. П.
Сухачев М. М.
Тулуш Д. С.
Увангур Ч. С.
Ухов В. А.
Федоров Н. П.
Филиппов В. Н.
Хертек Д. Д.
Хомушку М. С.
Чавар С. С. 20к
Шагдыр-оол О. Н-С.
Шаравин В. С.
Шириней Н. Д. 20к
Ширшин Г. Ч.
Шойгу К. С.
Шыырап М. К.
Шулуу К. Н.
Юша С. Ч.
Янчат В. О.

СЭКП-НИҢ ОБЛАСТЬ КОМИТЕДИНИҢ КЕЖИГҮННЕРИНГЕ КАНДИДАТТАР

Ануфриев В. А.
Базыр А. С.
Будук-оол К-С. Д.
Ванжа А. И.
Ишунин Н. Ф.
Корж И. И.
Күжүгет Х. Х.
Кандан-оол К. О.
Лавриненко И. Г.
Маркелов В. М.
Ондар Б. Б-К.
Ооржак К. С.
Сат С-Д. К.
Сизых Н. В.
Сат С. С.
Сметанина М. А.
Танаа С. С.

ПАРТИЯНЫҢ ОБЛАСТЬ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫНЫҢ РЕВИЗИЯ КОМИССИЯЗЫНЫҢ СОСТАВЫ

Аракчаа С. Д.
Будегечиев Б. К.
Гольцов В. А.
Кудажи С. М.
Косарева Л. П.
Ковков А. А.
Мешкорудников С. М.
Оглезнев И. П.
Сугежик А. М.
Тюлюш Б. К.
Ярина Г. С.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

Партияның XV область конференциязындан соңгуттурган СЭКП Тыва обкомунуң пленуму дүүн болган. Пленум организастыг айтырыгларны чугаалашкан.

СЭКП обкомунуң бирги секретарынга эш **Г. Ч. Ширшинни**, ийиги секретарынга эш **В. Н. Филипповту**, секретарьларынга — эштер **В. И. Попов, Д. К. Ооржак** оларны соңгаан.

СЭКП обкомунуң бюро кежигүннеринге эштер **Г. Ч. Ширшин, В. Н. Филиппов, В. И. Попов, Д. К. Ооржак, Б. Ш. Долчанмаа, М. К. Мендуме, В. Б. Добромыслов, В. П. Суров, Т. Ч. Норбу, И. А. Ситяев, М. К. Шыырап** оларны соңгаан.

СЭКП обкомунуң бюро кежигүннеринге кандидаттарга **В. Е. Серяков, А. А. Ромашов, Ч-Д. Б. Ондар** оларны соңгаан.

СЭКП обкомунуң килдистер эргелекчилеринге: партийжи-организастыг ажыл килдизиниң — эш **В. П. Суров**, кедээ ажыл-агыйның — эш **М. Е. Абрамов**, үлетпүр болгаш транспорттуң — эш **А. И. Пожидаев**, пропаганда болгаш агитацияның — эш **Н. Д. Шириней**, эртем болгаш өөредилге черлериниң — эш **П. Т. Киселев**, административтиг органнарның — эш **В. Д. Дорун-оол**, чиик база аъш-чем үлетпүрүнүң болгаш садыгның — эш **С. С. Танаа**, ниити килдистиң — эш **О. Б. Биче**, сан-хөө ажыл-агыйның — эш **Н. Ф. Ишунин** оларны бадылаан.

СЭКП обкомунуң чанында партийжи комиссияның даргазынга эш **Г. В. Ивановту** бадылаан.

«Шын» солуннуң редакторунга эш **В. С. Шаравинни**, «Тувинская правда» солуннуң редакторунга эш **В. Л. Масловту** бадылаан.

* * *

Партияның область организациязының ревизия комиссиязының организастыг хуралы болган. Аңаа эш **Б. К. Будегечиевти** ревизия комиссиязының даргазынга соңгаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XV область конференциязы

Эш Г. Ч. ШИРШИННИҢ илеткелиниң допчулалы

(Уланчызы. Эгези 1-ги арында). чүлүүн бедидеринче угланган организас-техниктиг хемчеглерни чыл бүрү чогаадып тургузуп турар «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи ажылга эки үлегерин көргүзүп турар. Ол хемчеглер партия организациязының организакчы болгаш политиктиг тодаргай ажылы-биле быжыглаттынып турар. Мында коммунистерниң 73 хуузу материалдыг бүдүрүлге черлеринде ажылдап, 52 хуузу ажылчыннар болуп турар. Бүдүрүлге участоктарынга партийжи ажылды дээштиг болдурарынче партком онза кичээнгейни салып турар. Бүдүрүлге участоктарында партияның болгаш комсомолдуң 23 цех организацияларын, 16 партия-комсомол бөлүктерин тургускан. Ук организациялар болгаш бөлүктер ажылчын коллектив бүрүзүнге ажыл-агыйжы болгаш организастыг чорукту тургузуп, кижилерни бедик харыысалгалыг чорукка кижизидип, күш-ажылды организастаарын экижидеринге дээштиг салдарны чедирип турар. Парткомнуң хуралдарынга комбинаттың ажыл-амыдыралынга хамаарышкан чугула айтырыгларны чугаалажып келген. Күүселдениң хыналда, контролюн сайзыраңгайжыдып келгениниң ачызында партком хүлээп ап турар шиитпирлерин амыдыралга боттандырарын эки организастап шыдаан. Хөй-нийти организацияларынга удуртулга экижээн. Администрацияның ажыл-чорудулгазын хынаарының, чаа техниканы шиңгээдириниң, чогаадылга болгаш чаартылга ажылдарының комиссиялары, доктаамал ажылдаар хуралдар, КЭО-нуң чогаадыкчы бөлүктери, аныяк специалистерниң чөвүлели эки ажылдап турар.

Партком социалистиг чарышка удуртулганы экижиткен. Чарыштың кээрэлерин чарып алырын, оон түңнелдерин үе-үелеп үндүрерин организастааны болгаш ону массалыг, мораль болгаш материал талазы-биле идиг бериглиг болдурганы эки үре-түңнелди берип турар. Даг-дүгү бүдүрери 1973 чылда 49,6 муң тонна четкен, ол 1970 чылда 33,6 муң тонна турган. 243 муң рубльдиң арыг орулгазы алдынган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 24 хуу өскен. ССРЭ-ниң Тудуг үлетпүр материалдарының министерствозунуң болгаш республиканың бүдүрүлге коллективтериниң аразында калбарган чарышка комбинат каш удаа бирги черни ап келген. Чедип алган чедиишкиннерин быжыглавышаан, комбинаттың ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары 1974 чылда уткуштур планны алган. Даг-дүгү бүдүрерин 11,1 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 9,1 хуу бедидерин болгаш продукцияның бот-үнезин 0,1 хуу чиигедирин ында көрген. Ук патриоттуг эгелээшкинни СЭКП обкомунуң бюрозу чүүлдүгзүнүп көрген болгаш республиканың ажылчы чоннары калбаа-биле деткээн.

Өске-даа партия организацияларының ажылында эки чүүлдер эвээш эвес. Ындыг болзажок бистиң ажылывыста четпестер база бар. СЭКП обкому, Кызыл хооркому болгаш чамдык партия райкомнары планныг онаалдаларның, социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезин хандырар, материалдыг болгаш күш-ажылчы чарыгдалдарны эвээш үндүрүп тургаш, эки түңнелдерни чедип алыр дээш чогуур күжениишкиннерни кылбайн турар. Үлетпүр ажылын анализтеп көөрге, беш чылдың арткан ийи чылының дургузунда ам-даа 200 миллион рубльдиң продукциязын бүдүрер ужурлуг бис. Ол дээрге беш чылда планнаттынган нийти хемчээлдиң 46 хуузу-дур. Социалистиг хүлээлгелерни ёзугаар бо чылын 93,1 млн. рубльдиң продукциязын бүдүрер ужурлуг бис, а 1975 чылда 106,2 млн. рубльдиң продукциязын бүдүрер апаар.

Беш чылдың баштайгы үш чылдарында чамдык бүдүрүлгелерниң кошкак ажылдаанындан ындыг дүвүренчиг байдал тургустунган. «Тудуг кезектер» комбинады, дааранылга комбинады, Ак-Довурактың үлетпүр бүдүрүлгелер комбинады, Терлиг-Хаяның мөңгүн суу бүдүрүлгези, Респотребсоюзтуң үлетпүр комбинады беш чылдың планныг онаалдаларындан хожудап турар. 1973 чылда чеди бүдүрүлге продукция бүдүрериниң планын, дөрт коллектив — сайгарылганың, а оп бүдүрүлге — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын күүсетпээн.

Ажыглалда дужааттынган бүдүрүлгелерниң төлевилелде көрдүнген күчүлерин дүрген шиңгээдип албайн турарын улуг четпес деп санаар херек. Чижээлээрге, «Тыва кобальт» комбинаттың күчүзү эрткен үш чылдарның дургузунда чүгле 30 хуу, Терлиг-Хаяның — 46 хуу, «Тудуг кезектер» комбинадының — 50 хуу, автосептелге заводунуң — 70 хуу, а дааранылга комбинадының — 50 хуу шиңгээттинген болуп турар. Чүгле оон уржуундан республика чыл бүрүде 12 млн. рубльдиң продукциязын чедир албайн келген. Тараа-дээрбе комбинады, ыяш ажылдап кылыр комбинат, «Тудуг кезектер» комбинадының ийиги ээлчээ, «Тыва көдээ тудуг», «Тыва суг тудуг», «Тыва септелге тудуг» трестерниң үлетпүр баазалары дээн ышкаш чугула объектилерни ажыглалга кииреринин хуусаалары узамдыккан.

Бүдүрүлгелер ажылының ээлчеглиг чоруунуң коэффициентизин бедидери, машиналарның, дериглерниң болгаш механизмнерниң ажыглалын экижидери, бүдүрүлгелерни чаартыры, бүдүрүлге чорудулгаларын сайзыраңгайжыдары улуг курлавырлар ол болур. Кызылдың тууйбу заводу чоокка чедир хожудаңгай ажылдыг коллектив турган. Аңаа бүгү ажылдарны эрги ёзу-биле чорудуп турган. Коллективтиң ажыл-агый болгаш партийжи удуртулгазын чаартыр, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, бүдүрүлге чорудулгазын чаартыр талазы-биле чамдык хемчеглерни алганының соонда, эрткен үш чылдың дургузунда аңаа күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 26 хуу бедээн. Завод 1970 чылда ол-ла бүдүрүлге шөлүнге 15 млн. кезек тууйбуну кылган болза, 1973 чылда 19,5 млн. кезек тууйбуну бүдүрген болгаш пландан ажыр 87 муң рубльдиң орулгазын алган. Бир ажылдакчының ажыл-төлевири 165 рубль турганындан 209 рубль чедир өскен. Ажылчыннарның ажылдан үнер-кирер чоруу 30 хуу, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чорук 2,5 катап кызырылган. Тууйбу заводу амгы үеде бо чылдың апрель айының үлүүнге кииріштир ажылдап турар.

Ажыл шагын чидирерин кызырары улуг курлавыр болур. Ынчалзажок ол бисте ам-даа улуг. Чижээлээрге, эрткен үш чылдың дургузунда «Тудуг кезектер» комбинадынга 3,2 муң, «Тыва септелге тудуг» трестиң конструкциялар болгаш кезектер заводунга — 2,3 муң, аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге — 3 муң кижи-хүн чидириг болган. Ажыл шагының янзы-бүрү чидириниң уржуундан беш чылдың эгезинден бээр 2,5 млн. рубльдиң продукциязы чедир алдынмаан.

Бүдүрүп турар продукцияның шынары ам-даа куду. СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленуму бо айтырыгже онза кичээнгейни салган. Чүге дээрге продукцияның шынары — бүдүрүлгениң көрүнчүү болур, коллективте ажылды организастаанының, бүдүрүлгени чаартып механизастаанының, бүдүрүлге культуразының болгаш сагылга-чурумнуң кандыг байдалда турарын база ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның профессионал мергежилиниң кайы хире деңнелде турарын оон билип ап болур. Чамдык удуртукчулар ол чугула чүүлдү уттуп турарлар. Ынчангаш элээн хөй коллективтерниң кылып турар продукциязының шынары ам-даа куду деңнелде артпышаан. Ындыг байдал аъш-чем үлетпүрүнүң, Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң бүдүрүлгелеринде бар. Автосептелге заводунуң, «Сельхозтехника» каттыжыышкынының септээн техниказының шынары куду.

Республика үлетпүрүнүң ажылын ханызы-биле анализтеп көрбүшаан, СЭКП обкому, оон бюрозу, партия хооркому болгаш райкомнары бүдүрүлгелерниң ажылын ажыктыг болдурар дээш тодаргай хемчеглерни алыр ужурлуг. 1973 чылга бодаарга, бо чылын бистер үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин 10,1 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 8 хуу көвүдедир болгаш пландан ажыр 4,7 млн. рубльдиң продукциязын бүдүрер ужурлуг бис.

Беш чылдың эрткен чылдарының дургузунда капитал тудуг улуг хөгжүлдени алган деп, Г. Ч. Ширшин уламчылаан. Тудугнуң индустриалдыг баазазын тургузар, тудуг организацияларының күчүзүн улгаттырар, тудугга депшилгелиг аргаларны ажыглаар талазы-биле чамдык чүүлдер кылдынган. Ол бүгүнүң түңнелинде эрткен беш чылдың ол үезинде турганындан 45 хуу хөй азы 220,5 млн. рубльдиң капитал салыышкыннары шиңгээттинген. Тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли 67,5 хуу улгаткан болгаш 171,3 млн. рубль болган. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үүрмектеп сорттаар комплекизи, «Тыва кобальт» комбинаттың Соңгу рудниги, «Тудуг кезектер» комбинаттың бирги ээлчээ, дааранылга болгаш хеп аштаар фабрикалар, эмнелге комплекизи, политехникумнуң бажыңы болгаш профтехучилищениң бажыңнары ажыглалда кирген. Нийтизи-биле 250 муң дөрбелчин метр шөлдүг чурттаалга бажыңнарын туткан. Нийтизи-биле 100 муң баш малга кажааларны ажыглалда киирген болгаш 750 км. дурттуг бедик вольтулуг электри шугумун, 208 километр автомобиль оруун болгаш культура-амыдыралдың, коммунал база садыг черлериниң оон-даа өске тудугларын кылган.

Тудуг организацияларындан «Тыва көдээ тудуг» трест эки ажылдап турар. Трест тудуг-монтаж ажылдарының планын 101,5 хуу, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын 111,5 хуу күүсеткен.

«Тыва тудуг» трестиң ажылы элээн экижээн. Коллектив 1973 чылда план-экономиктиг бүгү көргүзүглер талазы-биле планын бир-ле дугаарында күүсеткен. «Кызыл тудуг» эргелелиниң № 48 тудуг эргелелиниң, № 957, 741, 463 механизастаттынган колонналарының, «Востоксантехмонтажтың» коллективтери дээре көргүзүглерни чедип алган.

Оларның партия организациялары кижилер-биле масса-политиктиг болгаш организастыг ажылдың дээштиг хевирлерин база аргаларын калбаа-биле ажыглап, күш-ажылды, социалистиг чарышты организастаарының айтырыгларын тодаргай удуртуп, тудугга мурнакчы технологияны болгаш аргаларны нептередип турар. Чижээ, № 48 тудуг эргелелиниң коллективи үр үе иштинде багай ажылдап, планнар күүселдезин үзүп келген. 1973 чылдың эгезинде партия организациязы эргелелдиң удуртукчулары-биле кады ындыг байдалдың чылдагааннарын ханы анализтээш, бүдүрүлгениң курлавырларын дилеп, тып, чарышты организастаарын экижидип, шеверлел ажылдарын специализастаарынче инженер-техниктиг ажылдакчыларны эвилелдээн. Ол чорук штукатур ажылдарынга чижек-норманы ийи катаптаан ажыр кылыр арганы берген.

Ынчалза-даа капитал тудугнуң ажыктыын бедидер талазы-биле ажыл партияның XXIV съездизиниң негелделеринге ам-даа дүүшпейн турар. Үш чыл дургузунда капитал салыышкыннарны шиңгээдип алыры — 91,5, тудуг-монтаж ажылдары — 93,3, кол фондуларны ажыглалга кииреринин талазы-биле онаалдалар — 93,9 хуу күүсеттинген. Капитал тудугнуң өзүлдезиниң чылда ортумак темпизи планда көрдүнген 8,9 хуунуң орнунга чүгле 7,2 хуу болган. Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези ам-даа бедик. «Тыва суг тудуг» трези, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелели, «Тыва кобальт тудуг» эргелели, № 62 механизастаттынган колонна, Респотребсоюзтуң септелге-тудуг эргелели, Каа-Хемниң септелге-тудуг эргелели дыка багай ажылдап, беш чылдың үш чылдарының планын күүсетпээн.

Капитал тудугнуң планнаашкынында улуг четпестер бар. Күш-ажылчы, материалдыг курлавырларны болгаш акша-хөреңгини мөөңнээр талазы-биле хемчеглерни четпес чорудуп турар. 1973 чылда хары угда 600 хире объектилерге тудуг кылып, оон бирээзинге-ле ортумаа-биле 15 ажылчын санаттынып турган. Ындыг чорук тудуг монтаж ажылдарының шынарын кудуладып келгенинден, үш чылдар дургузунда чүгле үрей кылдынган чүүлдерни эдеринге 200 муң хире рубль чарыгдаттынган. Тудуг материалдарын, кезектерин ажыл-агыйжы эвес кадагалап турарындан база хөй каража үнүп турар. Хөй тудуг организацияларының багай ажылының кол чылдагааны болза күш-ажылды организастаарында, материалдар-биле хандырылгада улуг четпестерниң бар боор турарында.

Тудугга шыңгыы чурумну тургузар, объектилерни чогуур үезинде ажыглалга киирер, тудугнуң шынарын бедидер, бот-үнезин чиигедир дээш партия организациялары шиитпирлиг хемчеглерни алыр херек. Беш чылдың арткан ийи чылында 284,5 муң рубль түңнүг капитал салыышкынын шиңгээдип алыр төлээде, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидери, бүдүрүлге чорудулгаларын механизастаары, чер алынгыр тудуг материалдарын калбаа-биле ажыглаары чугула.

Үлетпүрде болгаш тудугда херектиң байдалы аңаа партийжи удуртулганы дыка экижидерин негеп турар. Бис партия, совет, профэвилел организацияларының бүгү организакчы, политиктиг ажыл-чорудулгазын XXIV съездизиниң СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунуң бедик негелделериниң деңнелинге чедир көдүрер ужурлуг бис.

Областың партия организациязы көдээ ажыл-агыйга удуртулганы экижидер, оон темпилерин дүргедедир, колхозтарны болгаш совхозтарны материал-техника талазы-биле быжыглаар дээш элээн хемчеглерни боттандырган. Үш чыл иштинде 1200 тракторларны, 500 комбайннарны, 1800 автомобильдерни, 7,6 миллион рубль өртектиг машиналарны болгаш дериглерни алган бис. Ол нийти продукцияның чылда ортумак хемчээлин 10,2 хуу улгаттырар арганы берген. Күрүнеге саткан тараа — 73 хуу, эът — 15 хуу, сүт — 14 хуу, дүк — 7,5 хуу улгаткан. Көдээ ажыл-агыйга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 22 хуу өскен.

Беш чылдың эгезинден бээр чер ажылы элээн экижээн. Тарылга шөлү 22,7 муң гектарга улгаткан, тарааның чылда ортумак чыылдазы 166 муң тоннадан 230 муң тонна чедир өскен.

Тараа бүдүрерин болгаш ону күрүнеге садарын улгаттырары дээш социалистиг чарышка киришкеш, Бии-Хем районну СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Кызыл тугу-биле, а Каа-Хем районну — РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Кызыл тугу-биле шаңнаткан. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Кызыл тараачын», «Саян», «Бүрен», «Көк-Тей», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар, Каа-Хемде «Тиилелге» болгаш Чөөн-Хемчикте «Октябрьның 30 чылы» колхозтар РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл туктары-биле шаңнаткылаан. 1972—1973 чылдарда бедик бүдүрүлге көргүзүглери дээш, 300 мурнакчы механизаторлар, ажыл-агый удуртукчулары ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан, а «Тиилелге» совхозтуң бригадири В. Янчатка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан.

Мал ажылын хөгжүдеринге база чедиишкиннер бар болган: мыйыстыг бода малдың, хойларның болгаш өшкүлерниң баш саны өскен, сүт саалдазы улгаткан.

Малчыннар беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында база эки ажылдаан. Күрүнеге сүт садарының планы — 109,1, эъттии — 101,6 хуу күүсеттинген, дүк садарының кол планы база боттанган. Таңды, Тес-Хем районнарның ажыл-агыйларында мыйыстыг бода малдың, оон иштинде инектерниң баш саны дыка өскен. Эрзин, Чөөн-Хемчик, Таңды районнарның колхозтарында болгаш совхозтарында хойларның болгаш өшкүлерниң баш саны улгаткан; а Тес-Хем районда 10 ажыг хуу өскен. 1972—1973 чылдарның кыжынында малчыннарның Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының түңнелдери-биле Чөөн-Хемчик районну, а ол ышкаш ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «УТКА 25 чылы» совхозтар болгаш Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозу СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Кызыл туктары-биле шаңнаткылаан.

Күш-ажылга бедик көргүзүглери дээш 229 малчыннар, ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш специалистери орденнер база медальдар-биле шаңнатканнар, а «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу Дажы-Намчал Ооржакка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тывыскан.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көдүреринге хөй-хөй партия организациялары улуг рольду ойнап турар. Чижээ, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта партия организациязы масса ортузунга дээштиг ажылды чорудуп келген. Ол бүгү ажыл-агый үш чылда мыйыстыг бода малдың баш санын 16,4, хой-өшкүнүүн — 35,4 хуу көвүдедиринге идиглиг болган. Ажыл-агый эрткен чылын төрүүр 100 хойга онааштыр 96 хураганны, хой бүрүзүнден 3,5 кг дүктү алган. Совхоз чыл санында продукция бүдүрериниң бүгү хевирлериниң планын күүседип, орулгалыг ажылдап келген. Үш чылдарның дургузунда 1600 муң рубль хире орулгалыг болган.

«Көк-Тей» совхозтуң ажылчылары эки көргүзүглерни чедип алган. «Алдан-Маадыр», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар, Каа-Хемде «Тиилелге» колхоз тарааны болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының планының күүседип келгеннер.

СЭКП обкому, хооркому, райкомнары болгаш партия эге организациялары колхоз, совхозтарның удуртукчу кадрларын шилип алыр, таарыштыр тургузаар болгаш кижизидер талазы-биле ажылды экижиткен. Совхозтар директорлары эштер Ломаев, Дугур-Серен, Кожушко, Чуева, Кара-Донгак, Юртаев, Седен-оол; колхоз даргалары эштер Мирчин, Рыжов, Настык-Доржу, Сирота, Ооржак болгаш оон-даа өскелер ажыл-херек дээш доктаамал сагыш салып, партия организациялары база хөй-нийти-биле сырый харылзаалыг, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап турарлар.

Бир эвес СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң аңаа чугаазынга холбаштыр партия обкомунуң, хооркомунуң болгаш райкомнарның ажылын анализтеп көөр болза, көдээ ажыл-агыйны бистиң удуртуп турарывыста улуг четпестер бар. Колхозтар болгаш совхозтар тараа бүдүрүлгезинге улуг хожудаашкынныг болганнар. Оон чылдагааны чүл дизе, дүжүттүң чавыс болуп турарында, а чамдык ажыл-агыйларда ол шуут өспейн турар. Чижээ, 1973 чылда 38 ажыл-агый бир гектар черден 1,5-теп 8 центнер тарааны, чүгле 16 ажыл-агый 10-дан 15 центнер чедир тарааны алганнар. Ол болза чер ажылының культуразының куду болуп турары-биле тайылбырлаттынар.

Агаар-бойдузунуң болгаш чер хөрзүнүнүң байдалы бир дөмей болза-даа, аңгы-аңгы дүжүттү ап турар колхозтар болгаш совхозтар республикада бар. Чижээ, «Тиилелге» биле «Көк-Тей» совхозтарның тараазының шөлү кожа. Бир эвес «Көк-Тей» совхозка үш чылдарда бир гектардан алган дүжүт 10,8 центнер чедип турган болза, «Тиилелге» совхозка 9 центнер болган, ынчангаш ол чүгле 1972 чылда күрүнеге тараа садар планын күүсеткен. Оон чылдагааны ажыл-агый чер ажылын сандарадып, тарылганы колдуунда-ла чазын удур андарган черге чорудуп, хөрзүннүң үрелир чоруу-биле чогуур демиселди чорутпайн, органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгени кошкак ажыглап турарында.

Бир эвес эрткен чылын республикага нийтизи-биле бир гектар черден 8,8 центнер тарааны алган болза, Барыын-Хемчик районга 4,2, Улуг-Хемге болгаш Эрзинге 6,6, Тес-Хемге 3,4 центнер тараа алдынган. Черни тарылгага багай белеткеп, чыл бүрүде-ле кур чер болгаш күскү аңгыс аңдарылгазының планын күүсетпейн турарындан тараа, мал чеми болгаш ногаа культураларының чавыс дүжүдүн ап турар бис. Ылаңгыя барыын талакы районнарда черни багай белеткеп турар.

Органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни ажыглаары ховуларның үнүш дүжүткүрүн бедидериниң бир чугула үндезини болур, ынчалзажок колхозтар болгаш совхозтар 1973 чылда ховуларже 350—400 муң тонна органиктиг чемишчидилгелерни сөөртүп, төгер аргалыг тургаш, чүгле 171,5 муң тоннаны сөөрткен. Чамдык черлерде минералдыг чемишчидилгелерни төгеринче кичээнгей база кошкак. Ылаңгыя ол ажыл Бай-Тайга районнуң, Кызыл хоорай Советиниң, Эрзинниң болгаш Тес-Хемниң ажыл-агыйларында кошкак боор турар.

Хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар чыл бүрүде-ле чамдык ховуларга кондициязы четпес үрезиннерни чажып турар. Ылаңгыя Улуг-Хем, Тес-Хем, Эрзин районнарының ажыл-агыйларында үрезин фондузунче кичээнгей кошкак.

Суггаттыг черлерни ажыглап турарында улуг четпестер бар. Оон чылдагааны чамдык колхозтар, совхозтар удуртукчуларының суггаттыг черлерни чедир үнелевезинден, Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйы база Көдээ ажыл-агый министерстволарының, Республиканың совхозтар каттыжыышкынының четпес ажылындан боор турар. 60,4 муң гектар суггаттыг черлерден чыл бүрүде 13,6 муң гектарны суггарбайн турар. 4 муң гектар чер шуут кагдынган. Улуг-Хем районунга 2488 гектар черни суггарары-биле Аймыырлыг база Терезинниң суггарылга системазын тудуп кылган турган. Ол шөлдерден бедик дүжүттү алырын күзеп турган. Ол алдынмаан. Ынчангаш «Найырал», «Ак-Туруг» совхозтар тарааны күрүнеге садар хамаан чок, харын-даа боттарының хереглелин безин хандырып шыдаваан. Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем болгаш өске-даа районнарда тараа суггарылгазын багай организастаан. Ынчангаш оларда суггаттыг черлерниң дүжүдү суггат чок черлерниинден куду болуп турар.

СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленуму тарылга шөлдериниң структуразын экижидер, тараа культураларының дүжүткүрүн бедидер талазы-биле ажылды хажык чокка чорударын колхоз, совхозтарның удуртукчуларындан, көдээ ажыл-агый органнарындан негээн. Беш чылдың арткан ийи чылының чыл бүрүзүнде-ле 322 муң тоннадан эвээш эвес тарааны бүдүрер төлээде, тараа культураларының дүжүттүүн бедидериниң талазы-биле партия обкому, хооркому, райкомнар болгаш эге организациялары, ажыл-агыйның удуртукчулары база көдээ ажыл-агыйның органнары эргежок чугула бүгү хемчеглерни алыр ужурлуг.

Картофель болгаш ногаа бүдүрүлгезинде хожудаашкынны чайладыр дээш хемчеглерни алыры эргежок чугула. Чамдык ажыл-агыйларда ол культураларны өстүрерин тоомчага албайн турар. Чижээ, Эрзин, Тес-Хем районнарның ажыл-агыйлары картофель бүдүреринче кичээнгей салбааннар.

Нийтиниң малынга чем баазазын тургузарының айтырыы ам-даа шиитпирлеттинмейн артып турар. Сөөлгү чылдарда одарларны санаваска, мал чеминиң хандырылгазы 50 хуу ашпайн турар. А Өвүр, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Тес-Хемниң ажыл-агыйларында ол сан чүгле 20—30 хуу чедип турар. Малга эки быжыг чем баазазын тургузарының талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алыры эргежок чугула. Мал чеминиң тарылгазын көвүдедириниң база оларны белеткээриниң депшилгелиг аргазын нептередириниң күсели-биле мал чеминиң шынарын экижидер ужурлуг. Сенаж салырын, бедүүн чемнерни пресстеп шарырын, сиген-далганы витаминни белеткээрин калбаа-биле организастаар херек. Колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге мал чеминиң цехин дерип кылыр, аңаа «Сельхозтехника» каттыжыышкыннары болгаш шефтеп турар бүдүрүлгелер эргежок чугула дузаны көргүзер ужурлуг.

СЭКП обкому, республиканың Министрлер Чөвүлели болгаш көдээ ажыл-агый органнары мал ажылында хожудаашкынны ажып эртериниң талазы-биле хемчеглерни алыры эргежок чугула. Республиканың колхозтары болгаш совхозтары мал бажы өстүрериниң планын күүсетпейн турар. Хойнуң продуктулуу чавыс. Республикада малдың өлүр болгаш өске-даа чылдагааннар-биле хораар чоруу аажок хөй. Ылаңгыя Өвүрнүң база Мөңгүн-Тайганың ажыл-агыйларында ындыг байдал дыка хөй боор турар.

Сөөлгү чылдарда төрүүр малдан эвээш чаш төлдү ап турар. 1973 чылда республикага төрүүр 100 малга онааштыр нийтизи-биле 57 бызаа, 70 анай, хураган алдынган. Ол болза партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының талазындан төрүүр малдарже кичээнгейни кошкатканындан боор турар. Беш чылдың үш чылдарында Мөңгүн-Тайга, Барыын-Хемчик районнарга мыйыстыг бода малдың, хой-өшкүнүң, а Чөөн-Хемчик, Өвүр районнарында мыйыстыг бода малдың баш саны эвээжээн. Ол-даа база өске-даа районнарда төрүүр малды өстүрериниң талазы-биле хемчеглерни багай боттандырып турар. Чижээ, «Х Улуг хурал» колхозка болгаш «Күш-ажылдың хостуу» совхозка 1973 чылда чүгле 10 муң хойну тарып боозаткан, ынчангаш Улуг-Хем район малдың баш санын өстүрер талазы-биле даалгаларын чедир күүсетпейн, беш чылдың онаалдаларынга 23 муң баш малды чедирбейн турары таварылга эвес.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели Тывага хой ажылын улам ынай хөгжүдер талазы-биле улуг сорулганы салган. Партия обкомунуң X пленуму хой ажылының байдалын хандыр анализтеп көрген болгаш ол талазы-биле сорулганы күүседириниң боттуг хемчеглерин айыткан. Ам оон күүселдезин шыңгыы контрольдаары чугула боор турар. Уксаажыдылга ажылын колхоз болгаш совхоз бүрүзүнүң байдалынга таарыштыр тускай угланыышкынныг чорудар херек, оон-биле кады зооветеринарлыг хандырылганы экижидер, малдың кызыраар чоруун эвээжедир, хойнуң өлүр болгаш өске-даа чидириглерин кызырар. Таарыжыр черлерге хой фермаларының болгаш комплекстерниң тудугларын дүргедедир болгаш хой ажылын үлетпүрге үндезилеп чорударынче идиими-биле шилчиир.

Партия, совет, профэвилел болгаш ажыл-агый органнары хойжуларның күш-ажылының болгаш амыдырал-чурттаалгазының байдалын экижидеринче улуг кичээнгейни салыр ужурлуг. Автолавкалар, көжер кинолар, культура болгаш медицина ажылдакчыларының ыраккы одарларда турар хойжуларның болгаш бода малдың кадарчыларының аалдарынга доктаамал барып турарын чедип алыр херек. Хойжу фермаларны болгаш бригадаларны электрижидериниң болгаш радиожударының, чурттаалга тудугларын чорударының, одарларны ажыглаар микротөптерни тургузарының талазы-биле ажылды күштелдирер херек, оон-биле кады хойжуларны ээлчеглиг ажылче шилчидериниң хемчеглерин чорудар. Аныяктарны хой ажылынче чорударын идепкейжидер. Амгы үеде хойжуларның 70 ажыг хуузу улуг назылыг кижилер боор турар төлээде, ындыг ажылды чорудары чугула.

Эът бүдүрерин көвүдедир сорулга-биле мал семиртир черлерге болгаш фермаларга малды семиртир азыраарын организастаар талазы-биле ажылды дүргедедири, оон-биле кады малды семиртир азыраар болгаш өстүрүп доруктурар талазы-биле ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкыннарын организастаар ажылды дүргедедири эргежок чугула. Бистиң республиканың байдалынга хамаарыштыр алырга, малдың чайгы семиртилгезин чедип алырда, бир чугула курлавыр болза, малдың чайгы үеде чүм одарларга кадарарын организастаары болур.

СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң экономиказынче улуг кичээнгей салыры эргежок чугула деп, Г. Ч. Ширшин чугаалаан. Кол бүдүрүлге фондуларын чөп ажыглаары республиканың партия организациязының бир кичээнгей салыр чүүлү болур. Ол фонд амгы үеде колхоз бүрүзүнге ортумаа-биле 1 миллион 800 муң рубль, а совхоз бүрүзүнге — 3,5 миллион рубль онаажып турар. Ындыг болза-даа ол фондулар чамдык ажыл-агыйларда багай ажыглаттынып турар.

Кол фондуларның 75—80 хуузу болуп турар техниканы болгаш продуктулуг малды ажыглаарын экижидери тоң чугула болуп турар. Техниканы ажыглаарын экижидер талазы-биле ажылдың кол угланыышкыны болза механизатор кадрларны белеткээрин экижидери, оларны ажылга быжыглаары болгаш мергежилин бедидери болур. Ындыг болза-даа ол ажыл чылдың-на чедир кылдынмайн турар. Чижээ, комбайннарны, илчирбелиг тракторларны ийи ээлчеглиг ажылдадырынга болгаш дугуйлуг тракторларны чаңгыс ээлчеглиг ажылдадырынга 5200 механизаторлар херек, ынчалза-даа ам бары чүгле 3200. Колхозтарга болгаш совхозтарга бүгү нийти өөредилгени организастаарының күсели-биле ол сорулгаларны шиитпирлээр херек. Суурнуң чурттакчы бүрүзү тракторну азы комбайнны чорудуп билир болур ужурлуг. Механизаторларның мергежилинге аныяк уруглар өөредиринче улуг кичээнгейни салыр херек.

Төрүүр малдарны четпес ажыглап турарындан фонд эгидилгези куду болуп турар. Мал ажылының продукциязының бот-үнези аар. Партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары бүдүрүлгени концентрастаарының болгаш ажыл-агыйларны специализастаарының оруунче кирер болгаш фермаларны кандыг-бир хевириниң продукциязын бүдүреринче шилчидери херек. Малды дүрген өстүрер болгаш семиртир азыраар ажылды тускай черлерге чорудары эргежок чугула, ынчангаш ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкыннарын тургузар, хойнуң чайгы семиртилгезин чорудар тускай бригадаларны организастаар. Ол хемчеглерни боттандырары көдээ ажыл-агый продукциязын эвээш чарыгдал-биле бедик шынарлыг бүдүрер арганы бээр.

Үлетпүр бүдүрүлгө коллективтериниң, тудуг болгаш өске-даа организацияларның, колхозтарның болгаш совхозтарның күрүне планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге автомобиль транспорту улуг рольду ойнаар дээрзин Г. Ч. Ширшин чугаалаан. Ажылдың улуг хемчээлдиин, ылаңгыя пассажирлер чедирерин агаар болгаш суг транспорту күүседип турар. Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң идепкейиниң бедээни, социалистиг чарышты организастаарын экижиткени, чолаачыларның ажылын таарыштыр организастааны транспорт эргелелиниң бүдүрүлгелери үш чылдың дургузунда 600 муң тонна янзы-бүрү чүктү доктааткан хемчээлинден ажыр чедирер арганы берген, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү элээн бедээн. Кызылдың № 2 АТБ, Минусинск, Хову-Аксының автобүдүрүлгелери өскелеринден дээре ажылдаан. Амгы үеде 89 транспорт ажылдакчылары беш чылды күүседипкен, 154 кижи дөрт чылдыын күүсеткен боор турар. Ажылга бедик көргүзүглерни чедип алган башкарыкчы коммунистер болза: № 1 АТБ-ниң чолаачылары Галайко, Зюзин, № 2 АТБ-ден — Осипенко, Ак-оол, № 3 АТБ-ден — Жбанов, Чадаана АТБ-ден — Ондар Маадыр-оол, пассажирлер АТБ-ден Ондар Хунажык, теплоход капитаны Ашак-оол, АН-2 самолеттуң командирлери Чимий-оол биле Ондар Шавар-оол олар болур.

Ындыг болза-даа транспортчулар бар курлавырларны ам-даа четпес ажыглап турарлар, республиканың улус ажыл-агыйынга херектиг чүък сөөртүлгезин болгаш пассажирлер чедирилгезин ам-даа чедир хандырбайн турар. Беш чылдың чүък болгаш пассажирлер чедирилгезиниң талазы-биле онаалдалары күүсеттинмейн турар. Автопарк мергежилдиг кадрларның чедишпезинден, техниктиг байдалының кудузундан чүгле чаңгыс ээлчегде ажылдап турар, автомобильдерниң техниктиг белени болгаш хандырылга үезинде база септелгеге турары хөй, чүъктү чүдүрерде болгаш дүжүрерде хөй шакты аңаа эрттирип турар. Күш-ажылдың сагылга-чуруму куду. Автобүдүрүлгелерде ажыл-шагының чидирии хөй, авариялар болбушаан турар. Партияның Кызыл хооркому, СЭКП райкомнары, транспорт эргелели, АТБ-лерниң удуртукчулары чолаачылар ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирер ужурлуг болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар хүлээлгелиг. Партия, совет, ажыл-агый органнары транспорттуң бүгү хевирлериниң ажылынга доктаамал кичээнгей салыр апаар. Транспорттуң долу бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хандырар, автомобильдерниң куруг маңнажырын болгаш ажыл чок туруп алырын соксадыр, оларны ажылче үндүрериниң коэффициентизин бедидер, чүък сөөртүрүнүң хевирлерин сайзыраңгайжыдар.

Эш Г. Ч. Ширшин чоннуң амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелериниң ажылынга тодаргай доктааган. Беш чылдың үш чылында чоннуң хереглелин хандырар талазы-биле эвээш эвес ажыл кылдынган. Ынчалза-даа Чоннуң амыдырал хандырылгазының министерствозу бүдүрүлге планнарын күүседиринге чогуур күжениишкинни үндүрбээн. Беш чылдың үш чылында амыдырал хандырылганың ачы-дуза чедирилгезиниң сайгарылга талазы-биле планын күүсетпээн. Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарында чоннуң амыдырал-хандырылгазы четпес тургустунган.

Чурттаалга-коммунал ажыл-агыйы министерствозунуң бүдүрүлгелериниң ажылында чамдык эки чүүлдер чедип алдынган. 1973 чылда чурттакчы чонга коммунал-хандырылгазының ачы-дузазын көргүскениниң деңнели 1970 чылга деңнээрге 42 хуу, а көдээге 2 катап көвүдээн. Ачы-дуза чедирериниң чаа хевирлерин калбаа-биле нептередип турар. Районнар төптериниң хөй кезиинде чаңгыс аай хевир-биле туткан чунар-бажың, хеп чуур черлиг комбинаттарны туткан болгаш ажылдап турар. Ынчалзажок чоннуң коммунал хандырылгазы ам-даа чогуур негелдеге четпейн турар. Ол бүдүрүлгелерде, ылаңгыя гостиницаларда, чунар-бажыңнарда хандырылганың культуразы ам-даа куду. Көдээде чурттаалга бажыңнарын газчыдарының планын чыл бүрүде үзүп турар. Чурттаалга фондузун ажыглалга киирип, хеп чуур черлерде тургускан дериглелерни ажыглап турарында улуг четпестер бар.

Беш чылдың арткан ийи чылында чонга ачы-дуза чедирилгезин көвүдедир, ажылчы чоннарны хандырарының чаа-чаа хевирлерин нептередир, ажылга культураны бедидер, кылыр ажылдың шынарын экижидер, хуусаазын кызырар дээш, Чурттаалга-коммунал ажыл-агый болгаш Чоннуң амыдырал хандырылга министерстволары бүгү хемчеглерни алыр ужурлуг.

Беш чылдың эгезинден бээр садыг ажылы улам ынай хөгжээн. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын

(Уланчызы 3-кү арында).

ЧУРУКТА: конференцияның президиуму.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XV область конференциязы

Эш Г. Ч. ШИРШИННИҢ илеткелиниң төнчүзү

(Төнчүзү. Эгези 1, 2 арыннарда).

100,6 хуу күүсеткен. Ооң-биле чергелештир садыг организацияларының ажылында четпестер хөй. Күрүне садыының системазы үш чылдың онаалдазын күүседип шыдаваан. Садыг организацияларының 20 ажыг хуузу (Кызыл садыг, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылга кидизи, Тожу райпозу, Тере-Хөл сельпозу болгаш өске-даа) планныг онаалдаларны күүсетпээн. Четчир ассортиментилиг барааннар садыгларга үзүктели бээр, ажыл-агыйжы эвес чоруктуң фактылары, оор-самчыгдал кылыр чоруктар бар. Садыг министерствозу, респотребсоюз, партия органнары ол четпестерни чайладыр, чоннуң негелде-хереглелдерин улам долу хандырар талазы-биле хемчеглерни алыры чугула.

Ажылчы чоннарның кадыкшылының камгалалын экижидер, эмнелге-профилактика албан черлериниң четкилерин калбартыр талазы-биле хөй чүүлдер кылдынган. Ынчалза-даа бо адырда, ылаңгыя көдээ чоннуң, хамыктың мурнунда ыраккы малчыннарның медицина хандырылгазында ам-даа эвээш эвес четпестер бар. Кадык камгалал министерствозу, СЭКП Кызыл хоорkому, райкомнары медицина албан черлеринге удуртулганы экижидер, оларны мергежилдиг кадрлар-биле быжыглаар дээш удуртулганы экижидери чугула. Ооң ынай эш Г. Ч. Ширшин СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин удуртулга болдурган партия обкому, хоорkому болгаш райкомнары отчёттуг үеде идеология ажылының деңнелин бедидип, ооң амыдырал-биле харылзаазын быжыглааннар. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээринге эки түңнелдерни чедип алырынга идигип ол берген.

Ажылчы чоннарга, аныяктарга болгаш уругларга коммунистиг үзел-бодалды, бедик мораль-политиктиг шынарны хевирлеп кижизидер талазы-биле эвээш эвес ажылды партия организациялары кылып турар. Партия чырыдыышкынының системазында дыңнакчылар саны 1970 чылда 17 муң турганындан 1973—1974 өөредилге чылында 20 муң четкен. Экономиканы өөренип турарларның саны көскүзүг-биле өскен, удуртур ажылдакчыларның өөредилгезин системчиткен. Идеология ажылдакчыларының улуг армиязының составы шынар болгаш сан талазы-биле сөөлгү чылдарда экижээн. 2000 хире пропагандист, 3000 ажыг лектор болгаш илеткелчи, 9 муң политинформатор кижизидилге ажылын чорудуп турар. Чоннуң кижизидилгезинге күштерин болгаш билиглерин берип чоруур, боттарының херээниң кайгамчыктыг мастерлери оларның аразында хөй.

Хөй-хөй партия организациялары идеологтуг сорулгаларны ханызы-биле болгаш комплекстиг шиитпирлеп турар. СЭКП-ниң чамдык райкомнары лекция пропагандазын план ёзугаар, тодаргай угланыышкынныг чорудуп, культура-чырыдыышкын албан черлерин улам тодаргай удуртуп, кадрларның өөредилгезин, районнуң ажылчы чоннарының политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезин доктаамал организастап турар. Өвүр, Эрзин районнарның партия организацияларының чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле ажылында, кижилер-биле тус-тус ажылды калбартып турарында өөредиглиг чүүлдер эвээш эвес. СЭКП Таңды райкому күш-ажылчы кижизидилгениң сорулгаларын шиитпирлээриниң, социалистиг чарышты организастаарының болгаш дээштиин бедидериниң эки дуржулгазын мөөңнеп алган. СЭКП обкому болгаш партия комитеттери ажылчы чоннарның интернационалчы кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салып турар.

Сорулга болза ажылчы чоннарның политиктиг кижизидилгезин улам ыңай күштелдирериниң херээнге чедип алган дуржулганы улам эки ажыглаары болур. Ленинчи национал политиканың ботталыышкынының түңнелдериниң бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазын ханызы-биле көргүзери, аныяктарны болгаш өөреникчилерни интернационалчы үзел-бодалдарга кижизидери кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг. Партия организациялары кижилерниң медерелинде эргиниң артыышкыннарынга удур, буржуаз идеологияның салдарынга удур шиитпирлиг демиселди чорудар ужурлуг. Интернационалчы болгаш патриоттуг кижизидилгеге совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаагай чаңчылдарын калбаа-биле ажыглаар херек.

Идеологтуг ажылдың эң чугула угланыышкыны совет кижилерниң күш-ажылчы кижизидилгези болур. Ынчалза-даа чамдык партия организациялары ажылчы чоннар коллективтеринге идеологтуг ажылды дыка кошкак чорудуп, күш-ажылчы коллективтерниң, оларның удуртукчуларының, тускай эртемниглерниң чоннуң кижизидилгезинге ролюн көдүрүп шыдавааннар.

Кижилерниң кижизидилгезинге, оларны организастаарынга социалистиг чарыш чугула рольдуг. Ооң онзагай талаларын болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң амгы үе-чадазында сорулгаларын СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң материалдарында, эш Л. И. Брежневтиң чугаазында, партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыында ханызы-биле айыткан. Социалистиг чарыштың кижизидикчи ролюнче бисте чамдык черлерде чогуур кичээнгей салдынмайн, ону организастаарында ёзу барымдаалаар болгаш үениң кампаниязы хевирлиг кылдыр чорудар чоруктар чайлаттынмаан. Ханызы-биле бодап тургускан хүлээлгелерни, уткуштур планнарны коллектив бүрүзүнүң, бүгү ажылчы чоннарның чогаадып тургузарынче партия организацияларының пропагандисчи, массаполитиктиг ажылын четпес угландырып турар. Чарыштың хөйге нептереңгей болуру, күш-ажылчы ёзулуг маргылдажылганы, хынажылганы болгаш бот-боттарынга дузалажылганы, мурнакчы дуржулганы нептередирин кошкак организастап, ак сеткилдиг эвес ажылдап, күш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң чурумун үреп турарларның дугайында хөй-ниитиниң буруу шавыышкынын болдурбайн турар.

Иштики херектер, юстиция министерстволары, дээди суд, республика прокуратуразы эрге-чурум үрээр чорукту узуткаар дээш шиитпирлиг демиселди ам-даа чорутпайн турар.

Совет хоойлуларны болгаш эрге-чурумну үрээр чоруктарның бир чылдагааны партия организацияларының кижилер-биле кошкак ажылдап, кижи бүрүзүнге чедир ажылды чорутпайн турарында. Ооң-биле кады 30 хар чедир назылыг аныяктар республиканың чонунуң чартык кезиинден ажыг болуп турар ужурунда олче онза кичээнгейни салыр ужурлуг. Ынчалза-даа бо сорулга четпес шиитпирлеттинип турар. Республикада 15 муң аныяк кижилер дооскан ортумак эртемни чедип албаан, өөредилге чылының эгезинде алды муң кижини кежээки болгаш бот-өөредилге-биле хаара туткан. Аныяктар ортузунга политиктиг хемчеглерни эвээш организастап турар, олар-биле ажылга күш-ажылдың болгаш дайынның хоочуннарын партия-совет активчилерин кошкак кириштирип турар. Спорт ажылын экижидери база негеттинип турар. Аныяктарның болгаш сургуулдарның кижизидилгезинде чугула роль школаларга, өөредилге черлеринге хамааржыр. Ынчалза-даа оларның ажылында четпестер ам-даа бар, ынчангаш партия организациялары ол четпестерни чайладыр талазы-биле хемчеглерни алыр ужурлуг.

Ажылчы чоннарның ортузунга кижизидилге ажылын эки организастаарының бүгү аргалары бисте бар. Республикада хөй санныг идеологтуг албан черлери ажылдап турар. Ынчалза-даа оларның чамдыктары чогуур деңнелинге чедир ажылдавайн турар. Чамдык культура-чырыдыышкын албан черлери чоннуң ортузунга культура-массалыг, идей-кижизидилгелиг ажылды чорудар талазы-биле партия организацияларының ам-даа ёзулуг дузалакчылары болбайн турар. Ылаңгыя бо чорук Бай-Тайга, Барыын-Хемчик болгаш Тожу районнарның культура албан черлеринге хамааржыр.

Чогаадыкчы эвилелдер, парлалга, телевидение болгаш радио чоннуң политиктиг кижизидилгезинге улуг рольду ойнаар дээрзин илеткелчи демдеглээн. СЭКП обкому оларның ажылын экижидер талазы-биле хемчеглерни алыр ужурлуг.

Отчёттуг үениң дургузунда партияның область организациязы идей болгаш организас талазы-биле быжыккан, саны өскен деп, Г. Ч. Ширшин чугаалаан, партияның хүрээлеңинге мурнакчы ажылчыннар болгаш колхозчулар, улус ажыл-агыйының специалистери, эртем, культураның ажылдакчылары кирген. СЭКП кежигүнүнге 1451 кижини хүлээп алган. Бүдүрүлгелерде болгаш тудугларда, колхозтарда, совхозтарда болгаш албан черлеринде партияның 398 эге, 215 цех организациялары болгаш 220 партбөлүктер ажылдап турар. Материалдыг бүдүрүлгениң адырында партияның 6183 кежигүнү, азы составтың 62,2 хуузу ажылдап турар.

Бо чылдарның дургузунда партия обкому бодунуң ажыл-чорудулгазын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң, партияның ТК-ның Пленумнарының шиитпирлерин боттандырар талазы-биле партияның районнар, Кызыл хоорай комитеттериниң, партия эге организацияларының политиктиг болгаш организакчы ажылының деңнелин улам бедидеринче угландырган. СЭКП обкомунуң бюрозу оларның ажылының практиказын доктаамал анализтеп, ажылдың стилин болгаш арга-методун сайзыраңгайжыдарынга дузалап келген. СЭКП обкомунуң бюрозу ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун, хөй-ниити организацияларын удуртурун күштелдирер, партийжи-организастыг болгаш идеологтуг ажылды экижидер талазы-биле партия комитеттериниң, партия организацияларының ажылының дугайында айтырыгларны пленумнарга болгаш хуралдарга доктаамал чугаалажып турган.

Чоокта чаа партия эге организацияларынга эрткен отчёттарның болгаш соңгулдаларның, а ол ышкаш хоорай, районнар партконференцияларының түңнелдери партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээзиниң бедээниниң дугайын, коммунистерниң идепкейиниң өскениниң дугайын херечилеп турар. Партияның хоорkомунуң болгаш райкомнарының ажылында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң, партияның ТК-ның Пленумнарының шиитпирлерин боттандырарында, партияның хөй талалыг ажылының агар болгаш перспективтиг сорулгаларын шиитпирлээринде ажылгыр болгаш тодаргай чорук улам улуу-биле бадыткаттынып турар дээрзин коммунистер чаңгыс үн-биле демдеглээн.

Партияның XIV область конференциязының соонда эрткен үениң дургузунда партияның Кызыл хоорkому, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем райкомнары, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң парткому партия эге организацияларын удуртурунуң эки дуржулгазын мөөңнеп алган. Кызылдың № 2 АТБ-де партия организациязы күш-ажылга эки түңнелдерни чедип алырынче ажылчыннарны мобилизастаар талазы-биле организакчы улуг ажылды кылып турар. Ооң түңнелинде ында 70 чолаачы 1975 чылдың үлүүнде ажылдап турар, беш кижи беш чыл планнарын күүсеткен. Он үш бригадага коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты тывыскан, сес бригада ол ат дээш демисежип турар. Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң партия организациязы идепкейлиг ажылдап турар. ССРЭ-ниң 50 чылы, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «ҮТКА 25 чылы», «Кызыл тараачын» совхозтарның, Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң, «Кызыл тудуг» тудуг эргелелиниң болгаш өскелерниң-даа партия организацияларының ажылы база дээштиг.

Ынчаарга партия эге организацияларын удуртуп турарында улуг четпестер база бар. Партия хоорkому болгаш райкомнары чамдык организацияларга ам-даа чедир ажылдавайн турар болгаш оларның ажылының практиказынга ханылап кирбес, парткомнарның, партбюроларның ажылының стилин болгаш арга-методтарын четпес сайзыраңгайжыдып турар. Оларны удуртурда отчёттарын үргүлчү «дыңнаар» дээр чоруктарның фактылары бар. Чижээ, 1973 чылда СЭКП Тес-Хем райкомунуң бюрозу «Ак-Эрик» колхозтуң партбюро секретарының янзы-бүрү айтырыглар талазы-биле отчётун дөрт удаа дыңнаан болза-даа, партия организациязының ажылы эки талаже өскерилге чок хевээр арткан.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң парткомунда партияның 5 бригада организацияларында 140 коммунист бар. Ынчалза-даа партийжи иштики ажылды кошкатканының, СЭКП-ниң Уставын сагыыры дээш коммунистерге негелдени кудулатканының түңнелинде оларның чамдыктары бүдүрүлгеге болгаш хөй-ниитичи амыдыралга авангардтыг ролюн көргүспейн турар. Партком бүдүрүлге сорулгаларын шиитпирлээринче дыка кошкак ханылап турар. Хөй-хөй участоктарда социалистиг чарышты ёзу барымдаалап организастаан, эрткен чылын ажыл-агыйга мал дыка хөй хораан. «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелиниң партия эге организациязы багай ажылдап, коллективте ажыл-херектерге чогуур дээштиг салдарны чедирбейн турар. 1973 чылда керээлиг ажылдарның планын тудуг эргелели чүгле 85,6 хуу күүсеткен болгаш 838 кижи-хүннүң ажылшагы үстүнген.

Чамдык парторганизацияларның кошкак ажылының кол чылдагааны болза, партия хоорkомунуң болгаш райкомнарының талазындан оларны удуртуп турар деңнелиниң чавызында. Чижээ, үш чылдар дургузунда СЭКП Тожу райкомунуң бюрозунга «Тоора-Хем» совхозтуң партком секретарының болгаш совхоз директорунуң илеткелин 15 удаа дыңнаан. Ынчалза-даа ортан ажыл-херектиң байдалы экижиивээн, чүге дээрге СЭКП райкому парткомнуң ажыл-чорудулгазынче болгаш ажыл-агыйның иштинче ханылап кирбээн.

Партия эге организацияларынга удуртулганың деңнелин бедидери дээрге-ле, партия хоорkомунуң, райкомнарының ажылының стилин, аргаларын сайзыраңгайжыдары, кадрлар-биле ажылды күштелдирери, хүлээп алдынып турар шиитпирлерниң күүселдезиниң контролюн болгаш хыналдазын күштелдирери болур. Областың XIV партия конференциязының соонда эрткен үеде удуртукчу кадрларның шынар составы экижээн, оларның ниити билииниң деңнели болгаш тускай белеткели бедээн. Амгы үеде партия райкомнарының болгаш СЭКП Кызыл хоорkомунуң секретарьларының 95 хуузу дээди эртемниг, 42 хуузу улус ажыл-агыйының тускай эртемниглери. Ол ышкаш партия эге организацияларының секретарьларының шынар талазы-биле составы өскерилген. Оларның 92 хуузу дээди болгаш ортумак эртемниг. Ынчанмыже СЭКП обкому, хоорkому, райкомнар депшидип турар ажылдакчыларның ажыл-агыйжы, политиктиг шынарларын кичээнгейге албайн баар таварылгалар бар. Ооң түңнелинде чамдык ажылдакчыларны томуйлаан соонда удатпаанда ажылындан хостаар ужурга таварышкылаар.

Шиитпирлерниң күүселдезин контрольдаары болгаш хынаары—кадрларны кижизидериниң, хүлээнген ажыл-херээ дээш оларның хууда харыысалгазын бедидериниң эң не дээштиг чепсээ. Сөөлгү чылдарда СЭКП обкому, хоорkому болгаш райкомнар үстүнде органнарның болгаш боттарының хүлээп алган шиитпирлерин күүседириниң контролюн болгаш хыналдазын күштелдирер талазы-биле элээн боттуг хемчеглерни алган. Ынчалза-даа обкомнуң, хоорkомнуң болгаш райкомнарның бюролары бо талазы-биле чедир ажылдавайн турарын миннири чугула.

Партия эге организацияларының ролюн бедидер талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап үндүрген хемчеглериниң эң чугулазы—партия документилериниң солуушкуну болур. Партия документилериниң солуушкунунга белеткелдер үезинде партияның иштики ажылының утка-шынары экижээн, коммунистерниң идепкейи болгаш сагылга-чуруму бедээн, политиктиг болгаш ажыл-агыйжы айтырыгларны шиитпирлээринге партия организацияларының салдары күштелген. Сорулга чүл дээрге, партия документилериниң солуушкун ажылының деңнелин ам-даа көдүрүп, коммунистер-биле ажылда эки чүүлдерни бүгү тала-биле быжыглап, оларның харыысалгазын болгаш авангардчы ролюн бедидери болур.

Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, СЭКП-ниң Кызыл хоорkому, райкомнар, тудуглар парткомнары партия хүрээлеңиниң шынар составын экижидеринче улуг кичээнгейни салып турар апарган. Бир эвес, 1971 чылда партия кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алганнарның 42 хуузу ажылчыннар турган болза, 1973 чылда ол 55 хуу болган. Ол ышкаш комсомолду дамчыштыр хүлээп алганнар 54 хуу апарган.

Ынчалгажок чамдык партия организацияларының партияга кириш турарларга негелдези куду. Эрткен чылын партия райкомнары партия кежигүнүнүң кандидадынга кирер дээн 13 кижиниң дугайында партия эге организациялар хуралдарының шиитпирлерин бадылаваан. Партияның хүрээлеңинге ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның эң не төлептиг төлээлекчилерин хүлээп алыр дээш партия организациялары кижизидилге ажылын доктаамал чорудар ужурлуг.

Советтерниң ролюн улам ыңай бедидер болгаш профэвилел, комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазын экижидер хемчеглерге эш Г. Ч. Ширшин доктааган. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда республиканың мурнунда салдынган сорулгаларны шиитпирлээринге, ажылчы чонну база аныяктарны кижизидеринге оларның ролю өзүп, салдары күштелген.

Ынчалза-даа ажылчы чоннар депутаттарының чамдык районнар, хоорайлар, көдээ болгаш суур Советтериниң күүскомнары партияның шиитпирлеринге дүүштүр бодунуң ажылын ам-даа оожум эде тургузуп, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдеринге бодунуң аргаларын кошкак ажыглап турар. Ажылчы чоннуң ортузунга кижизидилге ажылы, күш-ажылдың чурумун үрээр, арагалаар, хулиганнаар, кем-херек үүлгедир чорук-биле демиселге хөй-ниитини калбаа-биле кириштирери ышкаш чугула айтырыглар оларның ажыл-чорудулгазындан чыдып каап турар. Профэвилел организацияларының ажылында четпестер бар. Ылаңгыя социалистиг чарышты кошкак организастаан, ажылчы чоннуң күш-ажыл кижизидилгезинче чогуур кичээнгей салбаан. Чамдык партия организациялары комсомол ажылынче ам-даа ханылап кирбейн турар, ооң уламындан оларның дыка хөйүнүң ажыл-чорудулгазының деңнели куду. Аныяктарның коммунистиг кижизидилгези, оларны ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээринге идепкейлиг кириштирери ышкаш айтырыглар кошкак шиитпирлеттинип турар.

— Тываның коммунистери болгаш бүгү ажылчы чону СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазын улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган. Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынга күш-ажылчы салыышкынын улгаттырарынче совет улустарны сорук кирип турар СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыы оларны чалгыналдырган — деп, Г. Ч. Ширшин түңнелинде чугаалаан.

Бис ам тоску беш чылдың тодарадыкчы чылы — 1974 чылче кирипкен бис. Бистиң хүлээп алган планнарывыс, хүлээлгелеривис амыдыралга боттанып болур. Ооң чедиишкинниг күүселдези силерниң кижи бүрүзүнүң күш-ажылындан, бистиң кызымаккайывыстан, билиивистен, организастыг болгаш сагылга-чурумнуг болганывыстан хамааржыр. Партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының, республиканың коммунист бүрүзүнүң хүлээлгези болза, дээштиг социалистиг чарышты калбартыры, 1974 чылдың болгаш беш чыл планының ниити даалгаларының болгаш алдынган хүлээлгелерниң ыяап-ла күүсеттинерин хандырары болур.

* * *

Областың партия организациязының ревизия комиссиязының отчёт илеткелин областың XV партия конференциязының делегаттарынга ооң даргазы Б. К. Будегечиев кылган. Партия обкому отчёттуг үениң дургузунда ажыл-агый, культура тургузуушкунунга партийжи удуртулганың стилин болгаш аргаларын улам сайзыраңгайжыдар, күүселдениң контролюн болгаш хыналдазын күштелдирер, партийжи ажыл-агыйны чорударын экижидер талазы-биле чамдык ажылдарны кылып чоруткан деп, ол демдеглээн. Партия обкомунуң, райкомнарының болгаш хоорkомунуң аппарадынга партийжи херек эргелели болгаш документилерни ажылдап кылырының деңнели элээн экижээн. Ооң-биле кады партияның чамдык райкомнары бюро хуралдарынга материалдарны чогуур үезинде, шынарлыг белеткээринче хүлээп алдынган шиитпирлерниң күүселдезин контрольдаарынче эвээш кичээнгей салып турар.

Ооң соонда эш Будегечиев ажылчы чоннарның чагааларын, билдириишкиннерин, хомудалдарын партия органнарында канчаар көрүп, шиитпирлеп турарының дугайын дыңнаткан. Отчёттуг үениң дургузунда партияның область комитединге ниитизи-биле 1.565 чагаа, билдириишкин болгаш хомудалдар кирген, оларның 1200-зүн чогуур хуусаазында тодарадып көрген. Ажылчы чоннарның чагааларында үлетпүр, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң ажылының чугула айтырыгларын көдүрүп, бүдүрүлгени сайзыраңгайжыдарын улам экижидер, ооң ажыктыг чоруун бедидериниң болгаш социалистиг өнчү-хөреңгини камгалаарының дугайында сагыш салып турар.

Чамдык чагааларның болгаш билдириишкиннерниң салып турар айтырыгларының чугулазын барымдаалааш, партия обкомунуң бюрозунуң болгаш секретариадының хуралдарынга көрген, а чамдыктары обкомнуң даасканын ёзугаар партия хоорkомунга, райкомнарынга, парткомнарга тодарадып, чугаалажып көргүлээш, чогуур шиитпирлерни үндүрген. Ынчалза-даа ажылчы чоннарның чагааларын болгаш билдириишкиннерин чугаалажып көөр талазы-биле ажыл эки-даа болза, бо чугула херекке четпестер ам-даа узуткаттынмаан болгаш оларны чугаалажып көөрүнүң хуусаазын узадыр таварылгалар ам-даа бар боор турарын илеткелчи чугаалаан.

СЭКП Уставының негелделерин коммунистерниң күүседип турарын, кежигүн дадывырын чогуур хуусаазында төлээрин хынаары ревизия комиссиязының ажылынга кол черни ээлеп турган. Партия обкому кежигүн дадывырларының кирип турарын үргүлчү көрүп, а партия хоорkому, райкомнары, парткомнар болгаш ревизия комиссиялары оларны шын хүлээп ап турарын база партия эге организацияларынга учётка алырын доктаамал хынап көрүп турар.

Партия кежигүннери болгаш кежигүнге кандидаттарның хөй кезии Уставтың негелделерин шыңгыы сагып, кежигүн дадывырын чогуур өйүнде, долузу-биле төлеп турарын онзалап демдеглеп болур. Ынчалза-даа чамдык партия организацияларында пии-чаңгыс партия кежигүннери ол чурумну үреп, кежигүн дадывырын чогуур үезинде, долу ажыл төлевирин ёзугаар төлевейн, бо талазы-биле өрелиг боор артып турарын маңаа ыттавайн барып болбас.

Илеткелчи отчёттуг үе дургузунда областың партия организациязының бюджединиң күүселдезиниң дугайын чугаалааш, парткомнарда, партия райкомнарында, хоорkомунда болгаш обкомунда акша-хөреңгини колдуунда-ла дыка камналгалыг, чогуур чүүлдерге чарыгдап турарын айыткан.

Партияның XV конференциязының соонда эрткен үш чыл иштинде капитал тудугга план ёзугаар 1302,0 муң рубль чарыгдаар турган, аңаа 1285,4 муң рубльди үндүрген. Маңаа холбаштыр партияның Тес-Хем райкомунуң административтиг бажыңының тудуу онза багай чоруп, 1967 чылдан эгелээш; 7 чыл үргүлчүлеп келгенин четпес деп демдеглээр херек. Ол бажыңны тударынга смета ёзугаар 124,3 муң рубльди чарыгдаар ужурлуг, а херек кырында ажыглааны чүгле 60,1 муң рубль боор турар. Бир эвес ол тудугну ындыг шуушпең байдалдыг кылыр болза, ам-даа 7 чыл негеттинери чугаа чок. Ынчангаш ол тудугну 1974 чылда кылып доозарының хемчеглерин алыры эргежок чугула апарган.

Эштер! Отчёттуг үениң дургузунда ревизия комиссиязының ажылынга чамдык четпестер база тургулаан: партия организацияларының сан-хөө, ажыл-агый чорудулгаларын, ажылчы чоннарның чагааларын хынаарынга болгаш өске-даа талазы-биле четпестер илереттинген. Ынчангаш ревизия комиссиязының чаа составы ол айыттынган четпестерни өөренип көргеш, бодунуң ажылын мурнукузундан идепкейжидери чугула боор турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ооң соонда болган Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, областың партия организациязы үстүнде айыттынган четпестерни чайладыр, коммунистиг тургузуушкуннуң улуг болгаш нарын сорулгаларын чедиишкинниг боттандырып чорудары дээш бүгү чүүлдерни кылыр дээрзинге чигзиниг турба[illegible]

ИЛЕТКЕЛ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ САНАЛДАР

Конференцияга партия обкомунуң отчет илеткелиниң талазы-биле санал берген делегаттар ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чедип алган чедиишкиннерин, аңаа партийжи удуртулганың бүгү талаларын хайдыр анализтеп, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмейн турар айтырыгларже, партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңнелин бедидеринче угландырганнар. Бир дугаарында СЭКП Кызыл хоорkомунуң бирги секретары **В. Б. Добромыслов** сөс алгаш, найысылал Кызылдың ажылчы чоннары партия организациязының удуртулгазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш шудургу ажылдаан дээрзин дыңнаткан. Хоорайның үлетпүрү беш чылдың үш чылдарында багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Ылаңгыя продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының планын хуусаа бетинде күүсеткен. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли ниитизи-биле 23 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 16,2 хуу өскен. Үш чылдарда үлетпүрнүң бүдүрген продукциязы, барык-ла сески беш чылдың дургузунда бүдүргени хире болган. Ооң ынай эш Добромыслов хоорай Советиниң ажыл-агыйлары көдээ ажыл-агый продукцияларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының планнарын ажыр күүсеткенин дыңнаткан.

— Отчёттуг үеде найысылалдың партия организацияларының ажыл-чорудулгазы утка-шынарының талазы-биле улам байлакшып, түңнелдерниң талазы-биле дээштиг апарган — деп, оратор айыткан. Ооң түңнелинде коммунистерниң болгаш бүгү ажылчы чоннарның күш-ажылчы база политиктиг идепкейи аажок бедээн. Ынчалзажок чамдык көргүзүглерниң талазы-биле үлетпүр, тудуг организациялары беш чыл планында көрдүнген контроль чурагайлардан хожудап турар, ынчангаш арткан ийи чылда биске кылыр ажылдарның хемчээли аажок улуг.

Ынчанмыже республиканың аъш-чем, одаар чүүл үлетпүрүнүң эргелелдери, Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу, хоорайның сүт заводу ышкаш черлер беш чыл планының доктааттынган онаалдаларындан куду планнарны ап турар, а ынчаарга республиканың Күрпланы ону эскербейн эрттирип турары таарышпас деп, эш Добромыслов шүгүмчүлээн.

Ооң аңгыда оратор партия обкомунуң чамдык килдистериниң адрезинге шүгүмчүлелдерни кылган. Чижээ, Кызыл хоорайның перспективтиг хөгжүлдезин өөренип көөр дугайында тодаргай бижикти 1971 чылда-ла СЭКП обкомунга киирген, ынчалзажок амдыгаа чедир аңаа харыы келбээн. Ол ышкаш партия обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи марксисчи-ленинчи өөредилгени организастаарын, политиктиг ажылдың деңнелин бедидериниң талазы-биле тодаргай дээштиг ажылдарны чорудары чугула дээрзин оратор айыткан.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга сорук кирген найысылалдың күш-ажылчы коллективтериниң ажылчы чоннары партия организацияларының удуртулгазы-биле беш чылдың арткан чылдарында салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседип шыдаар деп быжыг бүзүрелин чугаазының түңнелинде ол илереткен.

Индирде СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары **Ш. Д. Куулар.** Отчёттуг үениң дургузунда районнуң партия организациязы идей болгаш организация талазы-биле быжыгып, сан талазы-биле өскениниң, райком болгаш парткомнар перспективтиг план-биле ажылдап турар апарганын, оларның ажылында чаа, чогаадыкчы чүүлдер тыптып турарын ол эгезинде чугаалаан. Райкомнуң бюрозу коммунистерге өй-өйде отчёттарны кылып бээрин, шиитпирлер күүселдезин информастаарын, коммунистер-биле беседалар чорударын практикалап турар. Партияга хүлээп алыышкынның шынар составы экижээн, СЭКП-ге хүлээп алганнарның аразында ажылчыннарның болгаш колхозчуларның хуузу көвүдээн.

Районга партийжи организакчы болгаш политиктиг ажылдың деңнелиниң бедээниниң түңнелинде район беш чылдың үш чылдарында көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле кол-кол көргүзүглерин күүсеткен дээрзин эш Куулар дыңнаткан. Ооң-биле кады ол чамдык шүгүмчүлелдиг саналдарны кылган. Партия обкомунуң пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый база үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң ажылдакчылары хөй үүрмек ажылга чардыккаш, чер-черге эвээш барып, кошкак дузалап турарын, обком кадрларының өөредилгезиниң, ылаңгыя партия райкомнарының бирги секретарьларының болгаш өске-даа удуртур ажылдакчыларның семинарларын четпес организастап турар деп ол шүгүмчүлээн. Ооң-биле кады социалистиг чарыштың, ылаңгыя районнар аразынга чарышты организастаарының айтырыгларынче обкомнуң чамдык килдистери база республика солуннарының, телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң кичээнгейи кошкак дээрзин ол чөптүг-биле шүгүмчүлээн. Ол ышкаш Көдээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкыны чер-черге практиктиг дуза көргүзериниң орнунга хөй хуралдаар шын эвес практика бар апарганын оратор айыткан.

Чөөн-Хемчиктиң ажылчы чоннары амгы үеде тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылында алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш кужениишкинниг ажылдап турар. Олар партияның Кыйгырыынга шудургу күш-ажылы-биле харылзап шыдаар деп, эш Куулар чугаалаан.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң штукатурку-маляржызы **З. С. Салчак** конференцияга санал бергеш, Барыын-Хемчиктиң болгаш Ак-Довурак хоорайның коммунистери, ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле шиитпирлерин күүседиринге СЭКП ТК-ның, ооң Политбюрозунуң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң шудургу чүткүлдүг ажыл-чорудулгазын бүрүн долузу-биле чүүлдүгзүнүп деткип турар дээрзин айыткан. Ооң-биле кады ол аныяк хоорайның коммунистери болгаш ажылчыннары беш чылдың сорулгаларын күүседир талазы-биле улуг шылгалданы алдарлыы-биле тудуп шыдаанын айыткан. Ол чылдарда 13 миллион рубльдиң кол фондуларын болгаш 17270 дөрбелчин метр чурттаалга шөлүн болгаш культура амыдыралының база өске хөй-хөй тудугларын ажыглалга киирген.

Тудуг эргелелиниң коллективи боттарының бар аргаларын санай көргеш, тудуг-монтаж ажылының планын хуусаа бетинде күүседип шыдаар деп хүлээлгени алганын ол дыңнаткан. Ооң-биле кады ол штукатур-маляр болгаш шеверлел ажылдарын эргежок чугула механизмнер-биле база шынарлыг тудуг материалдары-биле хандырарынче «Тыва тудуг» трестиң кичээнгейин угландырган.

Өвүрнүң «Кызыл түк» колхозунуң даргазы эш **С. Д. Ооржак** партия организациязының удуртулгазы-биле колхозчуларның эрес-шудургу күш-ажылының түңнелинде беш чылдың үш чылдарында колхоз кол-кол планнарын чедиишкинниг күүсеткенин дыңнаткан. Ооң-биле кады ол ажыл-агыйда чамдык бергелерге, шиитпирлеттинмээн айтырыгларга доктааган.

Ылаңгыя колхозтуң девискээринде сиген кезер черлерниң чедишпезинден мал чеми белеткээриниң айтырыы берге деп турар. Өске ажыл-агыйларның девискээринден сиген белеткээриниң хемчеглерин ап турар. 600 га черни экижидип турган сигенни кезип ап болур бо ажылга биске дузаа көргүзери-биле республиканың Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозу-биле эрткен чылып-на дугурушкан. Ынчалзажок ажыл бичии-даа бурунгаарлаваан. Ол ышкаш Чадаананың «Сельхозтехника» салбыры бистиң колхозту болгаш Мөңгүн-Тайга районнуң ажыл-агыйларынга тудуг материалдары, техника-херексел-биле багай дузалап турар дээрзин ол айыткаш, ол талазы-биле айтырыгны моон соңгаар өөренип көөрүн республика организацияларындан дилээн.

Эрзин районда «Чаа орук» колхозта А. Соян бригадирлээн комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадазы чүгле районда эвес, бүгү республикада бедик көргүзүглерлиг коллектив. Бригада эрткен чылын хойнуң баш санын өстүрериниң, хой ажылының продуктуларын бүдүрериниң талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен. Ажыл-ишке чедиишкиннери дээш бригада СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң диплому-биле, ВЛКСМ Тыва обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнатканы дугайын конференцияның делегады — бригадир **А. С. Соян** чугаалаан.

Күш-ажылга чедиишкиннерни быжыглаарынга, коллектив кежигүннериниң харыысалгазын бедидеринге боттуг рольду бригадада партбөлүк ойнап турарын оратор онзалап демдеглээн. Мурнакчыларның дуржулгазын нептередири, күш-ажылдың сагылга-чуруму чергелиг чугула айтырыгларны коммунистерниң болгаш комсомолчуларның хуралдарынга чугаалажып турар.

Хой ажылын хөгжүдер талазы-биле СЭКП обкомунуң X пленумунуң доктаалын күүседир талазы-биле бригадага чорудар ажылдарга делегат доктааган. Малдың баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер херекке уксаажыдылганың чугулазын демдеглевишаан, бо херекке четпестерни ол шүгүмчүлээн.

Бригада төвүн бүдүрүлгениң, социал-культураның негелделеринге дүүштүр чаарты тудар дугайында айтырыгны бригада колхоз баштаар чериниң мурнунга тургускан. Ынчаарда кадрлар айтырыын чогумчалыг шиитпирлээр арга тургустунар дээрзин ол демдеглээн.

Беш чылдың тодарадыкчы чылында бригада бедиткен хүлээлгелерлиг ажылдап турар. 100 баш хойга онааштыр 95 хураганны, хойдан-на 2,3 кг дүктү алырын, 105 тонна эътти бүдүрерин хүлээнгеш, хол дыңзыг ажылдап турар.

СЭКП Тес-Хем райкомунуң бирги секретары **Н. С. Бойду** районга мал ажылын хөгжүдериниң айтырыгларынга доктааган. Мал ажылы—ажыл-агыйның кол адыры турбуже район республикада бо талазы-биле хожудап турарларның одуруунда турарының чамдык чылдагааннарын ол анализтээн. Малдың баш санын өстүрериниң болгаш ооң продукция алырының үш чылдардагы планы күүсеттинмейн турар. Малдың чем баазазы кошкак. Партия райкому ажыл-агыйны удуртурунуң стилин, аргазын сайзыраңгайжыдарының хемчеглерин ажылдап кылган. Ону ёзугаар тарымал сиген өстүрер шөлдү калбартыр, суггат, мелиорация ажылын экижидер талазы-биле тускай хемчеглерни ажылдап кылган. Суггаттыг черлерниң ажыглалының дугайында айтырыгны райкомнуң бюро хуралынга чугаалажыр. Чайгы үеде мал семир-

(Уламчызы 4-кү арында).

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XV область конференциязы

ИЛЕТКЕЛ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ САНАЛДАР

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

ти азыраар одарларның ажыглалы база багай. Ол бүгү чүүлдерни кичээнгейге алган.

Малдың баш санын өстүреринче кичээнгей садырының чугулазын база оратор демдеглээн. Эът бүдүрериниң планын канчап-даа турган күүседир талазы-биле шын эвес практиканы буруу шапкан.

Уксааждылга ажылын экижидип, мурнакчы дуржулганы нептередип турган, байдалды эдип болурун ол чугаалаан. Танды болгаш өске-даа районнарның үлегери-биле шээр малдың улгаттыр каттыштырган кодаларын районда тургузуп эгелээн.

Кодээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкыны болгаш обкомнуң кодээ ажыл-агый килдизи мурнакчы дуржулганы өөренир болгаш нептередир талазы-биле ажылын ам-даа сайзырангайжыдары чугула деп, эш Бойду саналдаан.

Беш чылдың онаалдаларын күүседир талазы-биле Бии-Хем районнуң болгаш Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң ажыл-ишчилериниң чүткүлдүг ажылдап турарын конференцияга делегат **С. А. Докучиң** чугаалаан. СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлери, аңаа Л. И. Брежневтиң чугаазы, партия ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыы, тодарадыкчы чылдың планнарын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалдары ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң программазы болган дээрзин ол демдеглээн.

«Кызыл тараачын» совхоз күрүнеге тараа садарының беш чыл планын күүседипкен, бо чылын сүт садар планны күүседир. Ынчалза-даа чер, мал ажылын улам сайзырадырының курлавырлары хөй. Хой өстүрериниң, саар инектиң база эътке өстүрер бода малдың механизастаттынган улуг комплекстерин хөгжүдериниң, малдың чем баазазын быжыглаарының сорулгаларын шиитпирлеп турарын эш Докучиң чугаалаан.

Совхоз бо чылдың уткуштур планын алган. Ону боттандырарынга удуртукчу, авангардчы рольду коммунистер ойнаар. Чүге дээрге ажыл-агыйның эң харыысалгалыг, шиитпирлиг участоктарында коммунистерни быжыглап хуваапан, олар өскелерге үлегерин көргүзүп турар. Совхозта партия организациязы болгаш ажылчын комитеди мурнакчы дуржулганы нептередир талазы-биле боттуг ажылдарны чорудуп турар.

Индирде — СЭКП Каа-Хем райкомунуң бирги секретары **Н. П. Федоров.** Ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң, чаа кижини кижизидериниң улуг сорулгаларын шиитпирлээринге партия эге организацияларының дайынчы аргашинээзи бедээн дээрзин чоокта чаа эрткилээн отчёт-соңгулдалыг хуралдар болгаш районнуң партия конференциязы көргүскен деп, ол демдеглээн. Даандырган ажыл-херек дээш коммунистерниң харыысалгазы бедээн. Партия документилериниң солуушкуну партия организацияларының болгаш коммунистерниң ажыл-ишке, хөй-нийти херээнге идепкейин бедиткен.

«Тиилелге» колхозта болгаш «Бүрен» совхозта партия организацияларының ажылында эки үлегерни демдеглевишаан, эш Федоров ажылда четпестерге бот-шүгүмчүлекчи ёзу-биле доктааган. Нийти районнуң көргүзүглери чүгээр эки-даа болза, ажыл-агыйларның тус-тус көргүзүглери аажок шокар. Мал ажылында кадрларның харыысалгазы, күш-ажылдың сагылга-чуруму ышкаш чугула айтырыгларда чедир шиитпирлеттинмээн чүүлдер хөй.

Районда чер ажылын механизастаанының деңнели бедик-даа болза, мал ажылында байдал багай. Ол дээрге чүгле ам тургустунуп келген айтырыг эвес. Ол дугайында эрткен конференцияга-даа чугаа болган. Ынчалза-даа шиитпирлер күүселдезин контрольдаары, эчизинге чедирери дээш ажылдарының чугулазын делегат демдеглээн. Чер ажылының культуразын бедидеринге, малга чем-суурну тургузарынга улуг рольду Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозу ойнаар ужурлуг. Ынчалза-даа ук министерствонуң ажылында четпестер хөй. Министерствонуң ажылын обкомнуң бюрозунга чугаалапкан-даа болза, бюронуң шиитпири күүсеттинмейн турар дугайында мурнундагы ораторларның саналынга эш Федоров база каттышкан.

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин эргелеп-башкарарының системазын сайзырангайжыдарын, колхоз, совхозтарга планнаашкынны партия, совет органнарның киржилгези-биле чорударының чугулазын делегат саналдаан.

Индирде — «Тиилелге» совхозтуң трактор-хову бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **В. О. Янчат.** СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын, 1974 чылда чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база белеткээрин көвүдедири дээш кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын «Тиилелге» совхозтуң ажыл-ишчилери улуг көдүрлүүшкүн-биле таныжып көргеш, тодарадыкчы 1974 чылда планныг онаалдаларны ажыр күүседир дээш кужениишкинниг ажылдап турарын оратор чугаалаан.

«Тиилелгениң» ажыл-ишчилери шиитпирлиг 1973 чылда багай эвес ажылдаан. Олар мал болгаш чер ажылының продуктуларын күрүнеге садарының планнарын күүсеткен. Амгы үеде совхозта мал кыштаглаашкыны эки эртип турар. Механизаторлар часкы хову ажылдарынга техника септелгезин, үрезин белеткелин, шөлдерже чемишчидилге сөөртүлгезин шалыпкын темп-биле чорудуп турар.

Ооң ыңай В. О. Янчат бодунуң бригадазының ажылынга тодаргай доктааган. Бригадада 17 механизатор бар. Оларның иштинде коммунистер 5 кижи. Механизаторлардан 8 кижи бирги, 7 кижи ийиги класстыы. Бригадада тургускан партия-комсомол бөлүү механизаторларның ортузунда политмассалыг ажылды чорудуп, оларның кужениишкиннерин салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринче утландырып турар. Бригада 4955 га шөлдүг, ооң иштинде тараа культуралары 3100 гектар. Чер ажылының культуразын бедидеринче механизаторлар улуг кичээнгейни салып келген. Бо чылдың дүжүдүнге 2800 гектар черни эрткен чылын-на белеткеп алган. Бригаданың механизаторлары бо тодарадыкчы чылда чер ажылының культуразын бедидип турган, гектар черден 12 центнерден эвээш эвес дүжүттү алырын хүлээнген деп, Янчат түңнелинде дыңнаткан.

Республиканың кодээ ажыл-агый министри **Т. Т. Лаасол** сөс алгаш, республиканың кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң ортузунга СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыының, кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаалдың болдурганы политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүннүң дугайын чугаалаан.

1973 чылда агаар-бойдустуң байдалы берге-даа болза, колхозтар болгаш совхозтар багай эвес дүжүттү өстүргеш, күрүнеге тараа садарының улус-ажыл-агый планын күүсеткен деп, министр демдеглээн. Колхозтар эрткен чылын 3,4 миллион рубльдиң арыг орулгазын алган. Ылангыя Каа-Хем районда «Тиилелге» колхоз улуг чедиишкиннерлиг болган. Совхозтардан ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Көк-Тей», Тока аттыг совхозтар орулгалыг кылдыр ажылдаан.

Ооң ыңай Т. Т. Лаасол СЭКП обкомунуң отчёт илеткелинде республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунуң адресинге болган шүгүмчүлелди бүрүнү-биле чүүлдүг деп көрген болгаш айыттынган четпестерни чайладыры-биле министерство болдунар бүгү чүүлдерни кылыр дээрзин конференцияга шынзыткан.

Мал ажылында уксаажыдылганың ам-даа кошкак болуп турарынга доктаагаш, чамдык колхозтар болгаш совхозтар уксаалыг бүдүрүкчү малдарны болур-чогууру-биле ажаап-тежээринче четпес кичээнгей салып турарын шүгүмчүлээн. Ылангыя ындыг чорук Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Тес-Хем, Эрзин районнарның ажыл-агыйларында бар болуп турар. Мал ажылын улам ынай хөгжүдериниң перспективаларынга доктаагаш, мал ажылын үлетпүрлүг үндезинче шилчидери-биле улуг комплекстер тударының, ажыл-агыйлар аразынга мал семиртир азыраар черлерни тургузарының эргежок чугулазын Т. Т. Лаасол айыткан. Хөй чылдарда ажыглаар культурлуг одарларны тургузарынче, мал чемгерилгезинге микроэлементилерни херегләэринче ажыл-агыйлар кичээнгей салыр херек деп, ол түңнелинде чугаалаан.

«УТКА 25 чылы» совхозта партком секретары **Н. Л. Кылын-оол** бодунуң саналын партийжи-организастыг ажылдың айтырыгларынга тураскааткан. Партия документилерин солууру-биле холбаштыр партия комитединиң ап чоруткан хемчеглери коммунистерниң идепкейин болгаш ажыл-херек дээш харыысалгазын бедиткен. Мурнунда партийжи сагылга-чурумну үрээш, хемчег алдырган, даанган ажылынга харыысалга чок болуп турган ындыг коммунистер-биле партком тускай беседаларны кылып, оларның отчёттарын партия эге организацияларының, парткомнуң хуралдарынга чугаалажып турган. Ол чорук тодаргай үре-түңнелди берген.

Ооң соонда Н. Л. Кылын-оол совхозтуң ажыл-агыйының дугайын чугаалааш, чамдык тодаргай чижектерни көргүскен. Коммунистер Б. Шаравии болгаш М. Чаш-оол оларның удуртуп турары хойжу бригадалар чаш төл алырының база дүк кыргылдазының талазы-биле шиитпирлиг үшкү чылда совхозка бедик көргүзүглерни чедип алган. Иштии-Хемниң сүт-бараан фермазы мурнуку чылдарда эң куду көргүзүглүг болуп турган. Эрткен чылын боттуг хемчеглерни ап чорутканының түңнелинде, ферма совхозка бирги черже үнген. Аңаа бир инекке онааштыр 1900 кг ажыг сүттү саап алган. Мурнакчы саанчылар Д. Суван-оол, К. Шыырап оларның көргүзүү оон ыракта бедик болган.

Ынчалза-даа ажыл-агыйда четпестер база бар дээрзин оратор айыткан. Төрүүр чүс малга онааштыр ап турар чаш төл ам-даа эвээш. Совхозта мал кажаалары багай, механизацияны ажыглавайн, бүгү ажылды хол-биле кылып турар. Ынчангаш мал ажылының продуктуларының бот-үнези аар болуп артпышаан. Эрткен чылын Тыва кодээ тудугнуң Шагаан-Арыгда мехколоннazы совхозка 1600 баш хой кирер үш чаа кажааны туткан. Ол кажааларның бирээзи хой кирбээнде-ле кыры ойлуп дүшкен. Кажааларның иштии соок. Шынар чок мындыг тудугну кылган херээ чүл? Тудугнуң шынарын экижидер херек. Ооң ангыда, малчыннарны ээлчеглиг ажылче шилчидер дугайында СЭКП обкомунуң IX пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырарынга хамаарыштыр чугаалааш, малчыннар чурттаар бажыңнарны оожум тудуп турарын Кылын-оол шүгүмчүлээн. Мал одарларынга кудуктар кылырын аазааш, ону боттандырбайн турар болгаш кылган кудуктары шынары багай, үр болбаанда-ла ажыглалдан үнүп турар. Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозун ол база-ла шүгүмчүлээн.

«Тыва тудуг» трестиң эргелекчизи **Ч-Д. Б. Ондар** бодунуң саналының эгезинге бистиң улуг баштыңчывыс болгаш башкывыс Владимир Ильич Ленинниң идеяларының чайгылыш чок боттанып турарын республиканың амыдыралындан тодаргай чижектерни көргүзүп турган чугаалаан. Партияның төөгүлүг XXIV съездизиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш Тываның тудугжулары беш чылдың эрткен үш чылдарының дургузунда эвээш эвес ажылдарны боттандырып чоруткан. Треске хамаарышкан тудуг организацияларының коллективтери шиитпирлиг үшкү чылда черле эки көргүзүглерлиг ажылдаан. Тудуг-монтаж ажылдары кылырының чыл планы кол-кол көргүзүглер талазы-биле бүрүн күүсеттинген. Ылангыя «Кызыл тудуг», № 48 тудуг эргелелдериниң, № 14 механизация эргелелиниң, «Восток сантехмонтаж» тудуг эргелелиниң коллективтери чүгле планныг онаалдаларын эвес, а бедиткен социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткилээн.

Тудугну индустриалдыг арга-биле чорудар, тудугжуларның профессионалдыг мергежилин бедидер талазы-биле элээн боттуг хемчеглерниң алдынганынга ол доктааган. Бо ажыл № 48 тудуг эргелелинде эки тургустунган болгаш экономика талазы-биле ажыктыг чүүлдерни берип турар. Чижээлээрге, эштер Краснобаева, Ельцова болгаш оон-даа өскелерге удурткан шеверлекчилер болгаш малярлар бригадалары улуг тудугларны штукатуралап, будуурунга чаа механизмнерни, технологияны шингээткен. Ооң түңнелинде бир ажылчын ээлчег дургузунда оон мурнунда турганындан үш катап хөй ажылды күүседип турар апарган. Чүгле ийи-чаңгыс кижилер эвес, а бүдүн бригадалар чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап турар. Тываның сураглыг тудугжулары эштер К. Данзырык, В. Белков, С. Сандан болгаш оон-даа өскелерге удурткан бригадалар тудуг-монтаж ажылдарының ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип турарлар. Тресте элээн хөй бригадаларны бот-орулга-чарыгдаже шилчиткен.

Эш Ондар тудуг организацияларының ажылында ам-даа бар четпестерни шүгүмчүлелиг ёзу-биле сайгарааш, беш чылдың дөрткү чылында тудугжуларның мурнунда туруп турар улуг сорулгаларга доктааган. Эрткен чылга бодаарга бо чылын трестиң тудугжуларының кылыр ажылы 26 хуу өскен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 11 хуу бедидери күрүне планында көрдүнген.

— Отчёттуг үениң дургузунда СЭКП Тыва обкомунуң ап чорудуп келген ажыл-чорудулгазын чүүлдүг деп көөрүп саналдап тур мен. Ынчаарга трестиң мурнунда салдынган улуг сорулгаларны боттандырарынга дузалаары-биле бисти, ылангыя чайгы үеде цемент, демир конструкциялар болгаш оон-даа өске тудуг материалдары-биле үзүктел чок хандырарының айтырыын шиитпирлээрин республиканың удуртур партия, совет органнарындан тудугжулар дилеп турарлар — деп оратор саналын дооскан.

Республикада эки ажылдыг дээн чолаачылар бригадаларының бирээзин удуртуп турар, Кызылдың № 3 АТБ-зиниң чолаачызы эш **В. А. Жбанов** бодунуң саналынга автотранспорттуң ажыглалын экижидериниң айтырыгларынга доктааган. Ылангыя чүъкту чүдүрер болгаш дүжүрер ажылдарны мынчага чедир механизаставаанындан база Кызылдың сайгарылга баазазының, ОМТС-тиң Абазада, кайы-даа тудуг трезиниң Абаканда чүък баазаларының ажылдаар шактарының шын эвес тургустунганындан автотранспортчуларның чеже хире үе-шакты хыласка эрттирип турарын тодаргай чижектерге доктаап турган, ол чугаалаан.

Индирде ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары **А. А. Ромашов.** Чер-черде партия болгаш совет органнарның комсомолдуң ажыл-чорудулгазынга удуртулганы экижиткениниң түңнелинде сөөлгү үеде республиканың комсомол организацияларының ажылының үре-түңнелдиг апар чыдарын ол демдеглээн. Отчёттуг үениң дургузунда комсомолга партийжи өзекти быжыглаар талазы-биле элээн хемчеглерни ап чоруткан. Амгы үеде районнарда комсомол организацияларының секретарьларының барык 40 хуузу, комсомол чырыдыышкынының пропагандистериниң 74 хуузу коммунистер боор турар. Аныяктарның кижизидилгезин болгаш тускай мергежилге өөредилгезин экижидер, мал ажылынче аныяктарны чорудар сорулга-биле оларның амыдырал чуртталгазынга, культурлуг дыштаныылгазынга таарымчалыг байдалды тургузарының айтырыгларынга ол доктаагаш, партия обкомунуң пропаганда болгаш агитация база организастыг ажылдар килдистериниң талазындан республиканың комсомол организациязынга тодаргай болгаш практиктиг дузаны моон соңгаар доктаамал көргүзүп турарын конференциядан дилээн.

Конференцияга республиканың чырыдыышкын министри **Д. Б. Ондар,** «Тыва кобальт» тудуг эргелелинде партком секретары **Н. Е. Конохов,** «Бай-Тал» совхозтуң хойжузу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады **С. Х. Эреге** санал бергеннер.

М. ДУЛУШ,
С. ШОЙГУ,
К. АРАКЧАА,
С. МААДЫ,
«Шынның» тускай корр.

АЧЫ-ДУЗАНЫ—ЧОНГА

Чадааненың амыдырал хандырылга комбинадының ажыл-ишчилери хуралынга СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыын таныжып көрген. Коллектив эрткен чылда кандыг ажылдааның болгаш бо чылдың сорулгаларын тодараткан. Комбинаттың ажыл-ишчилери 1973 чылда бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринче, продукцияның шынарын экижидеринче кичээнгейни салып, чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Продукция сайгарарының планын 121 хуу күүсеткен. Цехтер, бригадалар аразында социалистиг чарышты организастап, ооң түңнелдерин кварталдап үндүрүп турган. Чыл планын даараныылга цеги 110 хуу, ыяш дилдирер цех—154 хуу, чугай өрттедир цех 102 хуу күүсеткен. Идик септээр болгаш быжып, даараар цехтер база эки ажылдаан.

Ол ышкаш чазаныылга, септелге-тудуг ажылдарының планнарын база чедиишкинниг күүсеткен. «Социалистиг чарыштың күчүлүг агымынга чаа-чаа кайгамчыктыг эгелээшкиннер төрүттүнген, күш-ажылдың муң-муң шалыпчылары, маадырлары шылгарап үнген» деп, Төп Комитеттиң Кыйгырыында айыткан болгай. Маңаа хамаарыштыр чугаалаарга, бисте кандыгыл? Күш-ажылдың шалыпчылары бисте база эвээш эвес. Чазаныылга цегиниң бригадири Ондар Шактар-оол, чазаныкчылар Моңгуш Бичежек, Моңгуш Лопсаң, даараныкчылар Зина Моңгуш, Галина Баинова олар болгаш өске-даа мурнакчылар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, продукцияның шынарын бедидеринче сагыш салып, эки түңнелдерни чедип алган.

Комбинаттың база бир кол ажылы тайгадан тудуг, чазаныылга материалдарын сөөртүрү болур. Федор Букин, Михаил Гречко олар ыяш сөөртүлгезинге шалыпчы үлүүн киирип келген.

Комбинаттың цехтеринде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ам-даа чавыс болуп артпышаан. Тууйбу заводу, шак септээр, чурук тырттырар мастерскаялар бо талазы-биле хожудап турар. Эрткен чылын тууйбу заводу 800 муң тууйбу бүдүрүп үндүрер планныг турган, ону чедир күүсетпээн. Мындыг хожудаашкыннар өске адырларның шалыпчы ажылдаарынга шаптыктыы билдингир. Бо чылын ону болдурбас ужурлуг бис.

Чадааананың амыдырал хандырылга комбинадының ажыл-ишчилери СЭКП Төп Комитединиң Кыйгырыын таныжып, беш чылдың дөрткү чылында шалыпчы ажылдаарының программазы кылдыр хүлээп ап, ону бүрүнү-биле деткээн. Коллектив кежигүннери бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Социалистиг чарышка кол кичээнгейни күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринче, эвээш чарыгдал үндүргеш, эки шынарлыг, хөй продукцияны бээр деп кыйгырыг-биле ажылдаарын хүлээнген.

Комбинат бо чылдың декабрь 25-ке чедир пландан ажыр 8,5 рубльдиң продукциязын сайгарар, 300 кубометр ыяшты, 400 кубометр дилиг материалдарын, 30 муң тонна тууйбуну болгаш өске-даа продукцияны бүдүрүп үндүрер. Ол ышкаш чоңга 2 муң рубльдиң ачы-дузазын көргүзер, аңгы-аңгы профессияларга 20 кижини өөредирин бедиткен хүлээлгелерде киирген.

С. ОНДАР,
Чадааананың амыдырал хандырылга комбинадының чазаныкчызы.

СӨВЕТ ЛИТЕРАТУРАНЫҢ УЛУГ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

КРИТИКТЕРНИН БУГУ-ЭВИЛЕЛ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

Совет чечен чогаал литературазы болгаш ооң чарылбас чугула кезээ — литература критиказы угаан-бодалдың үнелиг чүүлдерин тургузарынга, чаа кижини — бүгүле чүүлдерни коммунистиг ёзу-биле билип, көөр кижини хевирлеп тургузарынга улуг болгаш хүндүлүг рольду ойнаар ужурлуг. Январь 28-те Литераторларның Төп бажыңында эгелээн Бүгү-эвилел чөвүлел хуралында литература критиказы хөй-нийтиге кайы хире хүндүткелдигил, СЭКП ТК-ның «Литература чечен чогаал критиказының дугайында» доктаалының соонда эрткен ийи чыл дургузунда оон чедиишкиннери кандыгыл дээр дугайын чугаалажып көрүп турар. Ында чогаалчылар, критиктер, партия ажылдакчылары, эртем албан болгаш дээди өөредилге черлериниң төлээлекчилери киржип турар.

Чөвүлел хуралды ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң секретары В. М. Озеров ажыткан.

ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң секретары Л. Н. Новиченко «Литература критиказының методологиязы» деп илеткелди кылган.

Илеткел соонда санал-онал бээри эгелээн.

СЭКП ТК-ның культура килдизиниң эргелекчизи В. Ф. Шауро чөвүлел хуралдың ажылында киржип турар.

Январь 29-та чөвүлел хурал ажылын үргүлчүлээн.

(СЭТА).

Телевидение

ЯНВАРЬ 30-ДЕ

МОСКВАДАН

15.00—Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң Кубада аян-чоруу. 16.00—Өңнүг телекөргүзүг. Хевирлиг чуңгулаашкынга Европаның чемпионады. Албан күүседир программага эжеш чуңгулаашкын. Загребтен дамчыдылга. 18.00—«Үе». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң Кубада аян-чоруу. 19.00—Концерт. 19.15—ССРЭ биле АКШ-тың чыылды командаларының хостуг хүрешке ужуражыышкыны. ЦСКА-ның спортчу ордузундан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

20.05—Телемедээлер. 20.15—«Аныяктарның улуг өңнүү». Дамчыдылга. 20.40—Телемедээлер. 20.55—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.00—Өңнүг телекөргүзүг. Хевирлиг чуңгулаашкынга Европаның чемпионады. Албан күүседир программага эжеш чуңгулаашкын. Загребтен дамчыдылга. 23.00—24.00—«Үе». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң Кубада аян-чоруу.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ЯНВАРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чүгле сен» 15.15, 20.30, **«Ынакшылдың бүдүжү»** 10.00, 11.45, 13.30, 17.00, 18.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Далайга дамды» 9.00, 10.30, 13.50, **«Угаандан човулаң»** (2 сериязы кады) 15.20, **«Мээң сөөлгү тангом»** 12.00, 18.00, **«Музыканың аялгалары»** (2 сериязы кады) 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Херек үүлгедиин болгаш шииткел» (2 сериязы кады) 14.00, **«Кижи дилеп чор мен»** 17.00, 18.55, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эрес-дидим чоруктуң школазы» 15.00, **«Куулар биске ужуп кээп турар»** 13.30, **«Кырган-аваның соонда келген кижи»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Персоналдыг пенсионер
Минчимаа Данзырыковна
МИНЧЕЙМААНЫҢ

үр болгаш аар аарааның соонда 1974 чылдың январь 27-де мөчээнин СЭКП Эрзин райкому, райкүүскому дыңнатпышаан, ооң өг-бүлезинге, дөргүл-төрелдеринге, эш-өөрүнге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

Чемпион адын ышкынмаан

Кызылдың шыдыраа клувунуң чемпиону ат дээш массалыг маргылдаа доозулган. Аңаа киришкен бирги болгаш ийиги разрядтыг 24 ойнакчылар шыдыраачы мергежилин, спортчу күжүн шенээр аргалыг болган. Ийи-чаңгызындан өске ийиги разрядчылар колдуунда деңнелдиг мергежилдиг, бирги разрядчылар-биле шыңгыы тулчуп шыдаар, оларның деңнелинге чедир өскен ойнакчылар дээрзин маргылдаа бадыткаан.

Швейцар системазы-биле болуп эрткен маргылдаага тос салыглар болган. Шыырак, дуржулгалыг шыдыраачылар чоорту шүглүп үнүп, киржикчилерниң мурнуку одуруунче үне берген. Ынчалза-даа клуб чемпиону кым болурун дөрт адаптары маргылдааның сөөлгү хүнүнүң сөөлгү оюнунга чедир билдинмес болган. Сөөлгү салыгда бирги разрядчы Юрий Быков биле ийиги разрядчы Анатолий Рухлядьев олар ийи 6,5-6,5 сан-биле маргылдааны дооскан турда, 6 санныг Кенин-Лопсаң-биле беш чартык санныг В. Кудинов оларның аразында оюн үргүлчүлеп, чүгле ооң түңнели тиилекчини илередир турган.

Шиитпирлиг ужуражыышкында Кенин-Лопсан биле Кудинов оваарымчалыг ойнап, шавар-халдаашкын кылырынче далашпайн, туруш дээш ийзы-бүрү көш кылыш турган. Кудинов хайымны-даа сапалдап турган, ынчалза-даа ооң удурланыкчызынга чүгле бүдүн сан херек турган. Ынчангаш ойнаашкын чоорту чидиглениш, чаза тевиишкин чадазынче кирген. Дуржулгалыг ойнакчы Кенин-Лопсан кара-таланың чазын ажыглааш, оглун мерзе үндүрер аргалыг болган, ооң-биле оюнуң түңнели шиитпирлеттинген.

Шак ынчап Моңгуш Кенин-Лопсан клуб чемпиону адын ышкынмайн, хевээр арткан.

Ол 9 салыгдан чеди сан чедип алган, А. Рухлядьев биле В. Байкарага аштырган.

Тууйбу заводунуң кол механиги А. Рухлядьев биле «Тыва суг тудуг» трезиниң инженери Ю. Быков оларның саны деңн-даа болза, баштайгызынга балл талазы-биле ийиги черни тывыскан. В. Байкара, В. Селиверстов болгаш Н. Онуфриев олар 6-6 санныг болган. 8-ки салыг соонда 6 санныг турган тууйбу заводунуң механиги В. Байкара Кызылдың № 1 школазының 7 клаазының өөреникчизи Володя Селиверстовка уттурупкан. Элээди оол деңнилгеже бүзүрелдиг бар чыдарын маңаа база катап бадыткаан.

Маргылдааның түңнелинде В. Байкара, В. Бузыкаев, В. Селиверстов болгаш А. Рухлядьев олар бирги разрядтың нормазын күүседипкеннер.

И. ТЕМИР.

ЧУРУКТА: Кызылдың шыдыраа клувунуң чемпиону М. Кенин-Лопсаң сөөлгү салыгда В. Кудинов-биле ойнап орары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

·СПОРТ· ·СПОРТ· ·СПОРТ·

МЯЧИЛИГ ХОККЕЙ ЭГЕЛЭЭН

Спорттуң кышкы хевирлеринге Кызыл хоорай-спартакиадазы эгелээн. Ооң бир хевири — мячилиг хоккейге найысылалдың бирги чери дээш маргылдаа «Хүреш» стадионнуң катогунда болуп турар. Ында «Торпедо» (Кызылдың пассажир АТБ-зиниң), «Енисей» (№ 1 АТБ), «Тудуг кезектери» комбинадының, кодээ ажыл-агый техникумунуң, политехникумнуң болгаш «Кара-Хаак» совхозтуң командалары киржип турар.

Спартакиаданың болгаш бо маргылдааның эгелээшкинге холбаштыр болган байырлалдыг ёзулал соонда, дораа «Кара-Хаак» совхозтуң болгаш кодээ ажыл-агый техникумунуң хоккейстерин кыйгырткан. Маргылдааның кол судьязы Н. Авдеевтиң свистогу эдери билек хоккейжилер демиселче кирипкен. Удур-дедир шаап халдаашкынның түңнелинде, кодээ ажыл-агый техникумунуң командазының ойнакчызы Моңгуш Эртне санны ажыткан. Удатпаанда кара-хаакчы Иван Ким харыы мячини киир каккан. Элээн каш минута эрткенде сургуулдарның халдакчызы Ондар Даржай дарый-дарый ийи мячини киирген. Оюнуң ийиги кезээ кодээ ажыл-агый техникумунуң командазының артык шиңээзиниң байдалы-биле эрткен болгаш ол 8:1 санныг тиилеп үнген.

Воскресеньеде база-ла «Кара-Хаак» совхозтуң шилиндек командазы «Тудуг кезектери» комбинадының хоккейжилери-биле ужурашкан. Кодээ спортчулар удурланыкчызындан белеткели, мергежили кошкак болганындан 8:1 санга уттурган.

«Тудуг кезектери» комбинадының шилиндек командазы бир-ле дугаарында маргылдаага киришкеш, баштайгы тиилелгени чедип алган, ынчалза-даа хеви чаңгыс аай эвес болган. Бүдүрүлгениң удуртукчулары ону четчелээринче кичээнгей салыр ужурлуг.

Ийи дугаарында шөлче «Енисей»-биле кодээ ажыл-агый техникумунуң спортчулары үнүпкен. Оюнуң баштайгы үезинде кайы-даа команданың төлээлери тиилелгени чедип алыр дээш шудургу ойнаан.

Ужуражылганың ийиги чартыында автомобилистер күжүн шын организастап, эки ойнааш, беш мячини удурланыкчызының хаалгазынче киирген. Сан 6:4 болуп, «Енисей» командазының тиилелгези-биле доозулган.

Эрткен ийи хүннүң түңнелинде «Енисей» командазы дөрт санны алгаш, өскелерни мурнай берген.

В. АНДРЕЕВ,
А. СОДУНАМ.

ЧУРУКТА: хоккейжилер маргылдаа үезинде.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 66700
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24. пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Пар ама 2 Тираж 15953. ЧАГЫГ № 64.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы, (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00046